

Criminological Conceptualization of State Crime

Mohammad Nazemipour¹, Mehrdad Rayejian Asli^{*2}, Firoz Mahmoudi Janaki³, Mohammad Reza Elahi Manesh⁴

1. Ph.D. Student in Criminal Law and Criminology Faculty of Humanities North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: nazemi2017@yahoo.com

2. Assistant Professor, Faculty Member, Department of Law, Institution of Research & Development in Humanities (SAMT); Adjunct Professor, Department of Law, Faculty of Humanities North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*. Corresponding Author: Email: m.rayejian@sam.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Sciences, Tehran University; Adjunct Professor, Department of Law, Faculty of Humanities North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: firozmahmoudi@ut.ac.ir

4. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran. Email: m.elahimanesh92@yahoo.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

انجمن علمی حقوق بین الملل ایران

انجمن علمی ایرانی حقوق جزا

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2023.415817.1906

Received:

10 September 2023

Accepted:

22 October 2023

Published:

5 September 2024

ABSTRACT

The Image of crime in the criminal justice system and criminology basically aims to preserve the power relations of the states (including states) and reproduce them. and as a result, the ideology of crime with its individualistic logic, while identifying the crimes of street, does not represent the criminal activities of states. Although in criminal law and critical criminology, some strains of criminal activities of the state are minimally It is recognized under concepts such as (white collar crimes and crimes of legal entities), but these concepts are not able to represent all criminal/harmful behavior of states. With this description, it is obvious that the discourse of criminal law and criminology in a traditional way have avoided paying attention to state crimes, but the non-appearance of these crimes

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

in the list of criminal laws and criminology does not indicate its absence as a phenomenon.

This research, using a descriptive-analytical method, reaches the conclusion that although state crimes in the criminal justice system and criminology, they basically lack "manifest description" as an objective phenomenon (legal construction), but the phenomenon of state crimes is applied in a phenomenological method and based on the principles of ethical and philosophical principles and the consensus of civil society from the perspective of The description of "imagination" will be recognisable, and its strains can be identified in criminology schools and theories as an unmediated (mental) phenomenon.

Keywords: Phenomenology, State Crime, Criminal Justice System, Criminology, Conceptualization.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "A Criminological Approach To State Crime In The Light of Zemiology Approach", Islamic Azad University, North Tehran Branch.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Mohammad Nazempour: Conceptualization, Methodology, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing.

Mehrdad Rayejian Asli: Resources, Data Curation, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Firoz Mahmoudi Janaki: Data Curation, Supervision.

Mohammad Reza Elahi Manesh: Supervision.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Nazempour, Mohammad, Mehrdad Rayejian Asli, Firoz Mahmoudi Janaki & Mohammad Reza Elahi Manesh. "Criminological Conceptualization of State Crime" *Journal of Criminal Law and Criminology* 12, no. 23 (September 5, 2024), 187-230.

Extended Abstract

The Image of crime in the criminal justice system and criminology basically aims to preserve the power relations of the states (Including States) and reproduce them. and as a result, the ideology of crime with its individualistic logic, while identifying the crimes of street, does not represent the criminal activities of states.

Although in criminal law and critical criminology, some strains of criminal activities of the state are minimally It is recognized under concepts such as (White Collar Crimes and Crimes of Legal Entities), but these concepts are not able to represent all criminal/harmful behavior of states.

With this description, it is obvious that the discourse of criminal law and criminology in a traditional way have avoided paying attention to state crimes, but the non-appearance of these crimes in the list of criminal laws and criminology does not indicate its absence as a phenomenon.

This research, using a descriptive-analytical method, reaches the conclusion that although state crimes In the criminal justice system and criminology, they basically lack "Manifest Description" as an objective phenomenon (Legal Construction), but the phenomenon of state crimes is applied in a phenomenological method and based on the principles of ethical and philosophical principles and the consensus of civil society from the perspective of The description of "Imagination" will be recognisable, and its strains can be identified in criminology schools and theories as an unmediated (Mental) phenomenon.

Despite the fact that States are the main cause of injury and structural Harm to people and the environment, but they are less known as a criminal actor because in every country, the legislator determines the conditions, characteristics and effects of crimes. specifies, therefore, the definition of crime is based on the tastes of the people who define it, and what is defined as crime in the law is based on the nature of ontology and the product of the selective processes of States, generally for the purpose of maintaining and reproducing State power.

This definition of criminology and criminal law has less attention to crimes related to political and economic power, i.e. the policies and decisions of the ruling minority.

According to this statement, the criminal behavior of governments is either generally not criminalized, or if they are criminalized in the form of The narrow concept of crime (Crime area) is selectively recognized.

The authors believe that States crimes have two faces, an open face

(Such as genocide, etc.) and a hidden face (Such as wrong States policies that lead to poverty and inequality, etc.), or in other words, some The criminal behaviors of the States can be seen in the form of objective phenomena (War Crimes, etc.), but some behaviors of the States do not appear in the field of objective phenomena (Legally Constructed), but because of that, they impose severe pain and suffering on the people. such as the lack of educational, health or gender-racial justice, etc.) which are never mentioned in the list of laws and the only way to represent these invisible activisms is to adopt a phenomenological method which is expressed in this method, although some States' behaviors They are not criminalized, but this lack of legal recognition does not mean the non-existence of these crimes/Harms, and such crimes that are not mentioned in the laws, at the same time (Exist) and we can use this method in the field of mental phenomenon and with an approach Let's represent their idealism.

Considering that in schools and theories of criminology, the criminal and harmful behaviors of the State cannot be identified as an "Objective phenomenon", how and in the light of what approach will these behaviors be identified?

The answer to this question is largely based on the nature of the crime, if we understand the nature of the crime based on its structural elements and based on the considerations and interests of the upper class (State), from this point of view, some crimes, including State crimes, are considered to have no description. they will be unrecognizable and the myth of impunity of States will continue, but if we analyze State crimes in a phenomenological method based on philosophical and moral principles, State crimes in these schools and theories of criminology The perspective of "Descriptiveness" will be recognizable, and in this way, the veil will be removed from the appearance of thousands of State crimes.

Therefore, the relevant hypothesis is that in understanding the phenomenon of State crime, even though the criminal activities of State in criminology and its theories have progressed and They do not have an objective phenomenon, but such behaviors can be identified directly and in the form of "Mental phenomenon" by applying the phenomenological method of State crimes.

مفهوم‌شناسی جرم شناختی جرایم حکومتی

محمد ناظمی پور^۱، مهرداد رایجیان اصلی^{۲*}، فیروز محمودی جانکی^۳،
محمد رضا الهی منش^۴

۱. دانشجوی دکتری، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: nazemi2017@yahoo.com

۲. استادیار، عضو هیأت علمی گروه حقوق پژوهش‌شده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)؛ استاد مدعو گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

*نویسنده مسئول: Email: m.rayejian@samt.ac.ir

۳. دانشیار، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران؛ استاد مدعو گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

Email: firozmahmoudi@ut.ac.ir

۴. استادیار، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: m.elahimanesh92@yahoo.com

چکیده:

گفتمان حقوق جنایی و جرم‌شناسی به نحو سنتی از توجه به جرایم حکومتی در مکاتب و نظریات جرم شناختی اجتناب نموده است، به نحوی که در نظریه‌های «فرد محور» جرم‌شناسی، جرایم حکومتی در اصل قابل بازتاب نیست. افزون بر این، نظریات «ساختاری» جرم‌شناسی نیز به‌طور مشخص کنشگرهای مجرمانه حکومت‌ها را مورد بازتابی قرار نمی‌دهند. هرچند در جرم‌شناسی انتقادی سوبیه‌هایی از این رفتارهای مجرمانه حکومت به نحو کمینه، ذیل مفاهیمی همچون (جرایم یقه سفیدان و جرایم اشخاص حقوقی) مورد شناسایی قرار می‌گیرد ولی به‌طور کلی جرایم حکومتی به‌عنوان «غایب بزرگ» در نظریات جرم شناختی مطرح هستند. آنچه لازم به ذکر است این است که عدم نمود جرایم حکومتی در سیاهه برساختی قوانین کیفری و نظریات جرم‌شناسی دال بر فقدان آن به‌عنوان یک پدیدار نیست؛ از این رو در این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به‌منظور واکاوی و شناسایی کنشگرهای آسیب‌زا/جرم‌زای حکومتی در

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسندگان (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌شده حقوق

انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی

انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/CLC.2023.415817.1906

تاریخ دریافت:

۱۹ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۳۰ مهر ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۱۵ شهریور ۱۴۰۳

نظریات جرم‌شناسی، نویسندگان می‌کوشند در خوانشی جدید از مکاتب و نظریات جرم‌شناختی و در پرتو روش و رهیافتی نوین این رفتارها را مورد بازنمایی و شناسایی قرار دهند. نتایج حاصل از این پژوهش گویای آن است که هرچند جرایم حکومتی در نظام عدالت جنایی و جرم‌شناسی، به‌طور کلی فاقد «وصف نمودی» به‌عنوان پدیداری عینی (برساختی قانونی) هستند، ولی پدیدار جرایم حکومتی بر اساس مبانی و اصول اخلاقی، فلسفی و اجماع جامعه مدنی از منظر «وصف پنداری - یا بُودی» قابل بازشناسی خواهد بود و می‌توان سویه‌هایی از آن را در یک کاربست روش پدیدار شناسانه، در مکاتب و نظریات جرم‌شناسی به‌عنوان پدیداری بدون واسطه (ذهنی) مورد شناسایی قرار داد.

کلیدواژه‌ها:

پدیدارشناسی، جرم حکومتی، نظام عدالت جنایی، جرم‌شناختی، مفهوم‌شناسی.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «رویکرد جرم‌شناختی به جرم حکومتی در پرتو رهیافت آسیب اجتماعی شناسی (زمیولوژی)»، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

محمد ناظمی پور: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، اعتبار‌سنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش.

مهرداد رایجیان اصلی: منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

فیروز محمودی جانکی: نظارت بر داده‌ها، نظارت.

محمد رضا الهی منش: نظارت.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

ناظمی پور، محمد، مهرداد رایجیان اصلی، فیروز محمودی جانکی و محمد رضا الهی منش. «مفهوم‌شناسی جرم‌شناختی جرایم حکومتی». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۱۲، ش. ۲۳ (۱۵ شهریور، ۱۴۰۳)، ۱۸۷-۲۳۰.

مقدمه

با وجود اینکه حکومت‌ها، عاملی اساسی برای بزه دیدگی و آسیب‌دیدگی ساختاری افراد و محیط‌زیست بوم و... هستند؛ اما آنها کمتر به‌عنوان یک بازیگر جنایی شناخته شده‌اند؛^۱ زیرا که در هر کشوری قانون‌گذار شرایط و ویژگی‌های جرایم را مشخص می‌کند؛ از این رو تعریف جرم بر اساس سلاطین افرادی است که آن را تعریف می‌نمایند و آنچه به‌عنوان جرم در قانون تعریف می‌شود مبتنی بر ماهیت هستی‌شناسی و محصول فرایندهای گزینشی حکومت‌ها، به‌طور معمول جهت حفظ و بازتولید قدرت حکومتی است. با این وصف جرم‌شناسی و حقوق جنایی کمتر به جرایم مرتبط با قدرت سیاسی و اقتصادی یعنی سیاست‌ها و تصمیم‌های اقلیت حاکم پرداخته است. بر طبق این گزاره، رفتارهای مجرمانه حکومت‌ها یا به‌طور کلی جرم‌انگاری نمی‌گردند و یا اگر هم جرم‌انگاری گردند در قالب انگاره مضیق جرم (ساحت جرم) مورد بازشناسی گزینشی قرار می‌گیرند. در خصوص پیشینه این جستار، در پژوهش‌های پیشین، می‌توان به آثار و مقالاتی همچون مقاله وضعیت جرم‌شناسی جرایم حکومتی، تألیف داوون روث و دیوید فریدریچ اشاره نمود که در این مقاله نویسندگان به تبارشناسی جرایم حکومتی همچون جرایم سیاسی و جرایم یقه سفیدان و همچنین به حوزه‌های تحقیق مشابه همانند جرایم دولت-شرکت، اقتصاد سیاسی، جرایم سیاسی، جرایم زیست‌محیطی و جرایم جهانی شدن می‌پردازند.^۲ همچنین در مقاله جرم دولتی، حقوق بشر و قلمرو جرم‌شناسی اثر پنی گرین و تونی وارد آنها بیشتر به دو الگوی شناختی در جرم‌شناختی جرایم حکومتی اشاره می‌نمایند؛ الگوی (کوهن) که ناظر بر عدم خشونت آشکار مانند شکنجه است و الگوی (شویندینگر) که ناظر بر عدم خشونت‌های ساختاری همچون وجود رفاه و وسایل ضروری اولیه برای همه افراد جامعه است.^۳ افزون بر مقالات خارجی مذکور مقاله تحلیل تلفیقی از جرم حکومتی در پرتو نظریه‌های فنون خنثی‌سازی و مکانیسم‌های دفاعی اثر آقای حسین غلامی و آقای حسین جوادی

1 . Jerome Michael and Mortimer Jerome Adler, *Crime, Law and Social Science*, K. Paul, Trench, Trubner & Company Limited (the University of Michigan, 2006), 46.

۲ . نک:

Dawn L.Rothe and David O.Freidrichs, "The State of the Criminology of Crimes of State", *Social Justice, Immigration Rights and National Insecurity*, 33, 1(2006), 147.

۳ . نک:

Penny J. Green and Tony Ward, "State Crime, Human Rights, and The Limits of Criminology", *Social Justice, Race, Class, and State Crime*, 27, 1(2000), 101.

حسین‌آبادی نیز جرم حکومتی را از دریچهٔ تکنیک‌های خنثی‌سازی مورد مطالعه قرار داده است.^۴ از جمله وجوه تمایز این پژوهش با تحقیقات پیشین می‌توان به این نکته اشاره نمود که نویسندگان در این نوشتار کوشیده‌اند با بهره‌گیری از یک روش پدیدار شناسانه، سویه‌های مختلف جرایم حکومتی را در نظریه‌های مختلف جرم‌شناسی (اعم از فرد محور و یا ساختار محور) مورد شناسایی و بازنمایی قرار دهند. بنیان اساسی این نوشتار بر مبنای دو پرسش اصلی می‌باشد: نخست، آنکه پدیدهٔ رفتارهای جرم‌زا/ آسیب‌زای حکومتی در پرتو کدام نوع از نظریه‌های فرایندی فرد محور یا نظریات ساختار محور قابل واکاوی و بازنمایی است؟ فرضیهٔ مربوطه ناظر بر آن است که هرچند بر اساس گفت‌وگوهای غالب، سویه‌های این‌گونه کنشگری‌های مجرمانهٔ حکومت‌ها را طبق معمول می‌بایست در نظریه‌های ساختار محور مورد واکاوی قرار داد، ولی در این نوشتار این فرضیه حاصل می‌گردد که می‌بایست با اتخاذ رویکرد تلفیقی نظریات جرم‌شناسی (عاملیت محور و ساختار محور) همانند (دیدگاه آنتونی گیدنز^۵ و مارگارت آرچر^۶) به شناسایی و بازنمایی این جرایم پرداخت. پرسش دوم آن است که با توجه به اینکه در مکاتب و نظریه‌های جرم‌شناسی رفتارهای جنایی و آسیب‌زای حکومتی به‌عنوان یک «پدیداری عینی» قابل شناسایی نیست. این رفتارها چگونه و در پرتو چه رهیافتی قابل شناسایی خواهند بود؟ پاسخ به این سؤال تا حد زیادی مبتنی بر ماهیت جرم است. چنانچه ماهیت جرم را مبتنی بر سویه‌های برساختی آن و بر مبنای ملاحظات و منافع طبقهٔ برتر (حکومت) بدانیم از این دیدگاه پاره‌ای از جرایم، از جمله جرایم حکومتی نظر به اینکه فاقد «وصف نمودی» هستند قابل بازشناسی نخواهند بود و افسانهٔ بی‌کیفری حکومت‌ها تداوم خواهد داشت؛ اما اگر ملهم از مبانی و اصول فلسفی و اخلاقی، جرایم حکومتی را در یک کاربست روش پدیدار شناسانه تحلیل نماییم، جرایم حکومتی در این مکاتب و نظریات جرم‌شناسی از منظر «وصف پنداری» قابل بازشناسی خواهد بود و از این رهگذر پرده از سیمای هزاران نقش جرایم حکومتی برداشته خواهد شد. بنابراین فرضیهٔ مربوطه ناظر بر آن است که در شناخت پدیدهٔ جرم حکومتی، هرچند کنشگری‌های مجرمانهٔ حکومت‌ها در جرم‌شناسی و نظریات آن جلوت و پدیداری عینی ندارند؛ ولی می‌توان این‌گونه رفتارها را بی‌واسطه و در قالب «پدیداری ذهنی» با کاربست روش پدیدارشناسانه

۴. نک: حسین غلامی دون و حسین جوادی حسین‌آبادی، «تحلیل تلفیقی از جرم حکومتی در پرتو نظریه‌های فنون خنثی سازی و مکانیسم‌های دفاعی»، مجله مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، ۵، ۱ (۱۳۹۹).

5. Anthony Giddens

6. Margaret Archer

۷. آنتونی گیدنز و مارگارت آرچر به نقش توأمان و مشترک عاملیت و ساختار در ساخت‌های اجتماعی تأکید می‌نمایند.

جرایم حکومتی شناسایی نمود. از جمله دلایل انتخاب روش پدیدارشناسانه در این پژوهش آن است که نگارندگان معتقدند جرایم حکومتی دارای دو چهره هستند، سیمای آشکار (همچون نسل‌زدایی و...) و سیمای پنهان (مانند سیاست‌های نادرست حکومت‌ها که منتج به فقر و نابرابری می‌شود و...) و یا به تعبیر دیگر برخی رفتارهای مجرمانه حکومت‌ها در قالب پدیداری عینی (جنایات جنگی و...) قابل مشاهده هستند؛ اما برخی رفتارهای حکومت‌ها در ساحت پدیداری عینی (برساختی قانونی) ظاهر نمی‌شوند؛ اما از ناحیه آن درد و رنجی جانکاه بر مردم تحمیل می‌شود (مانند عدم وجود عدالت آموزشی، بهداشتی یا جنسیتی-نژادی و...) که هیچ‌گاه در سیاهه قوانین ذکر نمی‌شود و تنها راه بازنمایی این کنشگری‌های ناپیدا اتخاذ یک روش پدیدارشناسانه است که در این روش بیان می‌گردد. هرچند برخی رفتارهای حکومت‌ها جرم‌انگاری نمی‌گردند؛ اما این عدم شناسایی قانونی به منزله عدم وجود این جرایم / آسیب‌ها نیست و این‌گونه جرایم را که در قوانین نمود نیافته‌اند، در عین حال (وجود) دارند و ما می‌توانیم با کار بست این روش در ساحت پدیداری ذهنی و با رویکردی ایدئالیستی آنها را بازنمایی نماییم. افزون بر این در شناسایی جرایم حکومتی در کنار ساحت جرم می‌بایست به ساحت آسیب هم توجه نمود و آنرا از طریق رهیافت آسیب اجتماعی شناسی نیز مورد شناسایی قرار داد.

۱- مفهوم پدیدار شناسی

پدیدارشناسی^۸ مرکب از دو واژه «فنومن» به معنای پدیدار و «لوژی» به معنای شناخت، مکتبی است که توسط ادوموند هوسرل^۹ پایه‌گذاری شد. این مکتب در پی آن است که با تفکیک آگاهی باواسطه و بی‌واسطه از یکدیگر، آگاهی انسان را از پدیدارهای ذهنی که بدون واسطه در ذهن وی ظاهر می‌شوند و ممکن است حتی عینیتی هم نداشته باشند، مورد مطالعه قرار دهد. وی بر این باور است که می‌توان در فرایند شناخت بر مفروضات شکل گرفته گذشته غلبه نمود و ابعاد پنهان و ناپیدای پدیده‌ها را شناخت.^{۱۰} در علوم انسانی پدیدارشناسی، یکی از انواع روش تحقیق کیفی است. اصول زیربنایی پدیدارشناسی

۸. پدیدارشناسی (Phenomenology): ابتدا توسط ادوموند هوسرل پایه‌ریزی شد. پدیدارشناسی با تفکیک آگاهی با واسطه و بی‌واسطه از یکدیگر، آگاهی انسان را از پدیدارهای ذهنی که بدون واسطه در ذهن وی ظاهر می‌شوند و ممکن است حتی عینیتی هم نداشته باشند مطالعه می‌کند.

9. Edmund Husserl

۱۰. پیمان پروری، «خوانشی نو از روش پدیدارشناسی؛ بنیان‌های فلسفی، رویکردها و چهارچوب، اجرای تحقیق پدیدارشناسی»، مجله مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۲، ۴۴، (۱۳۹۸)، ۹۱.

با دو مفهوم «پیش به‌سوی خود اشیاء»^{۱۱} هوسرل و «تفهم»^{۱۲} ماکس وبر ارتباط نزدیکی دارد.^{۱۳} نظریه معروف هوسرل «بازگشت به خود شیء بود»؛ یعنی مواجهه مستقیم با خود اشیا. بازگشت به خود شیء در روش پدیدارشناسانه به این معناست که به‌جای اینکه پدیدارها را بر اساس مقولات و مفاهیم و نظریه‌های از پیش موجود بفهمیم و تحلیل کنیم، اجازه دهیم مفروضات و موجودات، خود را بر ما پدیدار کنند.^{۱۴} روش «تعلیق»^{۱۵} تکنیک بسیار خوبی در مواجهه با پدیدارهای نو و نظریه‌های نو است. در واقع، هوسرل معتقد است ما هنگام شناخت، باید ذهن خود را از هر پیش‌فرض تعلیق کنیم، به عبارت دیگر، پیش‌فرض‌های خود را، در فهم خود، از آنچه خود را بر ما پدیدار می‌کند، دخالت ندهیم.^{۱۶} به‌طور کلی در روش پدیدارشناسی، پدیده‌ها به همان شکلی که افراد در موقعیتی خاص آن را درک می‌کنند و می‌بینند، شناسایی می‌شوند. از دیدگاه این مکتب، جهان خارج، ساخته و پرداخته آگاهی ما انسان‌هاست. در واقع، انسان نمی‌تواند ماهیت اشیا و امور را بشناسد، فقط می‌تواند «نمود» آنها را به صورت یک پدیده درک کند. روش پدیدارشناسانه به ما امکان مواجهه با موضوعات و فرضیات با رویکردی جدید را می‌دهد و نمی‌گذارد که جهان پیرامون خود را بر اساس آنچه از قبل می‌دانیم «بازتولید» کنیم. در واقع، امکان گشوده‌شدن چشم‌اندازهای نوین، تغییر و دگرگونی را فراهم می‌کند و همچنین سبب می‌شود خطر جزم‌اندیشی و جمود کاهش یابد.^{۱۷}

11. Back to the things themselves

۱۲. شناخت یا تفهم (intellektion): یک مفهوم کلیدی در تفسیرگرایی است که واژه‌ای آلمانی است. تفهم بر این اصل دلالت دارد که تحلیل عمل اجتماعی از دیدگاه بازیگر کاملاً ضروری است. از ارکان مکتب تفسیری آن است که باید میان «تیین» و «تفهم» تمایز قائل شد. تییین یعنی معین کردن فرایندهای علی یک حادثه که می‌توان آن‌ها را به‌صورت عینی و محسوس توصیف کرد؛ ولی تفهم یعنی کشف معنای فعل یا حادثه‌ای ویژه. بنابراین در رویکرد تفسیری، اعمال انسان را باید تفهم کرد نه تییین؛ بنابراین هدف علوم طبیعی تییین و هدف علوم انسانی تفسیر یا همان تفهم است.

۱۳. محمد تقی قهی و حامد علیزاده، «پدیدارشناسی هرمنوتیکی در پژوهش کیفی»، مجله روش شناسی علوم انسانی، ۲۸، ۱۱۲ (۱۱۲)، ۳.

۱۴. همان، ۳.

۱۵. روی برتافتن از عادات فکری متداول است. پدیدارشناس با آن چه به طور عرفی به‌عنوان واقعیت در بیرون است سروکار ندارد، بلکه آن چه برای افراد پدیدار شده است را ملاک قرار می‌دهد. یعنی رابطه بین ذهن خود افراد و آن پدیده‌عینی برایش حائز اهمیت است. تعلیق در واقع به معنی تعلیق تمام پیش‌فرض‌های قبلی در مورد پدیده است.

۱۶. عبدالکریم رشیدیان، هوسرل در متن آثارش (تهران: انتشارات: نی، ۱۳۸۴)، ۱۷۰.

۱۷. همان، ۱۷۱.

هدف اتخاذ یک رویکرد پدیدارشناسانه، در این پژوهش، شناخت و بازنمایی سوبیه‌های پنهان (فاقد نمود عینی) جرایم حکومتی در مکاتب و نظریات جرم‌شناسی با رویکردی ذهنی است.

۲- مفهوم شناسی جرم حکومتی

هرچند درسیاهه قوانین، مفهومی تحت عنوان جرم حکومتی وجود ندارد؛ با این حال امروزه از منظر جرم‌شناسی این مفهوم نه تنها به رسمیت شناخته شده است بلکه رویکردی مهم در تبیین مسئولیت حکومت‌ها به شمار می‌آید. برخی جرم حکومتی را جرمی دانسته‌اند که حکومت به‌عنوان یک کل مرتکب می‌شود و یا رفتار سازمانمند هیات حاکمه یک کشور در جهت نقض یا نادیده گرفتن حقوق شهروندان آن کشور تعریف کرده‌اند.^{۱۸} و برخی دیگر «اقداماتی که توسط قانون به‌عنوان جرم تعریف می‌شوند و توسط مقامات دولتی در پیگیری شغل خود به‌عنوان نمایندگان دولت انجام می‌شوند» مفهوم سازی نموده‌اند.^{۱۹} هرچند طبق تعاریف مذکور سازمان مند بودن رفتار حکومت شرط لازم است و باید این رفتار به صورت سازمانمند و ناشی از رفتارهای حکومت به‌عنوان یک کل باشد و نه رفتار یک کارگزار حکومتی خارج از رویکرد کلی حکومت، با این حال به نظر می‌رسد با توجه به مفهوم حق حاکمیت مردم که اراده عمومی مردم ماحصل اراده جمعی آنهاست و حکومت هم محصول همین اراده عمومی است،^{۲۰} و با توجه به دیدگاه ژان ژاک روسو در کتاب قرار داد اجتماعی، چون شخص حاکم فقط «کارگزار اراده عمومی» مردم است نه همچون لویاتان^{۲۱} توماس هابز^{۲۲} یا شه‌ریار ماکیاولی،^{۲۳} لذا اگرحتی حاکم یا هر کارگزار از اجزای حکومت هم بر خلاف پیمان جمعی عمل نماید مجرم و منعزل است. هرچند امروزه گفتمان «حاکمیت ملی» به جای «حاکمیت مردم» نشسته است؛ با این حال متأثر از دیدگاه روسو می‌توانیم

۱۸. حسین غلامی دون، درآمدی برآسیب اجتماعی شناسی (زمبولژی)، (تهران: انتشارات: پژوهشگاه علوم انتظامی و

مطالعات اجتماعی ناجا، ۱۳۹۹) ۲۳.

19. William Chambliss and Raymond Michalowski, *State Crime in the Global Age* (New York: Publishing Willan, 2010), 237.

۲۰. ژان ژاک روسو، قرارداد اجتماعی، ترجمه و تحقیق مرتضی کلانتریان (تهران: نشر: آگه، ۱۳۹۷) ۱۶۴.

۲۱. Leviathan) موجودی افسانه‌ای که بنا به تعبیر توماس هابز بشر برای رهایی از وضع طبیعی (خشونت) خود را تحت

استیلای وی قرار می‌دهد. لویاتان در نظریه سیاسی هابز در نهایت به دفاع از حکومت مستبد پادشاهی منجر می‌شود.

22. Thomas Hobbes

۲۳. شه‌ریار اثر نیکولو ماکیاولی سیاست مدار ایتالیایی است، وی حاکم را به منزله قانون می‌داندست که مردم باید از او اطاعت

نمایند؛ اما خود حاکم را از قانون مستثنی می‌داندست. وی بر این عقیده بود که حاکم می‌تواند دست به خشونت و شرارت

بزند.

بگوئیم چنانچه رفتار حکومت یا اجزای آن بر خلاف نمایندگی اراده عمومی مردم باشد این عمل جرم تلقی خواهد شد و می‌تواند برابر تعریف ذیل تحت عنوان جرم حکومتی مفهوم سازی گردد: هرگونه رفتار ایجابی، سلبی و بی‌عملی شاکله کلی حکومت و یا کارگزاران آن (اعم از مستقیم و غیر مستقیم) که به نام حکومت واز رهگذر ایفای وظایف حکومتی که منجر به نقض یا نادیده گرفتن آزادی و حق‌های بنیادین بشری، حقوق شهروندی و آموزه‌های هنجارین جامعه جهانی گردد را جرم حکومتی بنامیم. براین اساس، امروزه سیاست‌ها و برنامه‌های حکومت‌ها به طور مستقیم و غیر مستقیم در وقوع آسیب‌ها و مخاطرات اجتماعی گسترده بر آحاد افراد جامعه اثرگذار بوده و باید به این کنشگری‌ها که ناشی از جرایم خود حکومت است توجه گردد. آنچه مبرهن است آن است که در حقوق جنایی و جرم‌شناسی با عنایت به نظریه آیراشارکانسکی^{۲۴} و استنلی کوهن^{۲۵} حداقل به دو دلیل اصلی جرایم حکومتی در ساحت جرم و جرم‌شناسی موردشناسایی قرار نگرفته است: نخست؛ زیرا حکومت‌ها خود اقدام به تعریف جرم می‌نمایند و حکومت می‌تواند توجیه نماید که اقدامات مامورین حکومتی استثنای قانونی رفتارهای عادی مقامات هستند. دوم؛ مولفه قدرت، معمولاً حکومت‌ها را از برچسب جرم و بازبگر جنایی بودن دور می‌نماید، خشونت مشروعی که ماکس وبر از آن سخن می‌گوید، یک ابزار سیاسی تداوم قدرت سیاسی است؛^{۲۶} که با این وصف نظام عدالت کیفری و جرم‌شناسی نخواهد توانست تمام ابعاد کنشگری جنایی و رفتارهای مخاطره‌آمیز حکومت را مورد بازشناسی قرار دهد و نیازمند بازنگری در نظام شناختی جرایم حکومتی می‌باشد تا بتواند تمام رفتارهای جنایی و آسیب‌زای حکومت‌ها را فراتر از انگاره مضیق جرم‌شناسی نماید؛ اما آنچه از نظر بعضاً اندیشه‌ورزان جرایم حکومتی مغفول می‌ماند ماهیت جرم حکومتی است. چپستی جرم حکومتی نه در تعریف قانونی از جرم حکومتی و نه حقوق جنایی بلکه باید آن را در تنیدگی با مفاهیم حقوق بین‌الملل، حقوق عمومی، علوم سیاسی، روابط بین‌الملل، فلسفه و... مورد مطالعه قرار داد. مفهوم جرم حکومتی در وجه هستاری کنونی صرفاً ناظر بر مهم‌ترین جرائمی است که مایه نگرانی جامعه بین‌المللی است، همچون (جنایت علیه بشریت، نسل‌زدایی و...) که توسط کنشگر جرمی به نام حکومت (قدرت سیاسی) در قالب ساختار و نهادگرایی روی می‌دهد. درحالی که مفهوم جرم حکومتی در وجه بایستاری خود می‌بایست ناظر بر کنشگری‌های حکومت‌ها فراتر از نهاد

24. Ira Sharkansky

25. Stanley Cohen

26. Jeffrey I. Ross, *Controlling State Crime* (New York: Routledge, 2017), 50.

گرایی حکومت‌ها و مفاهیم مضیق‌برساختی در قانون باشد؛ بنابراین با توجه به مراتب اشاره شده می‌توان گفت مفهوم جرم حکومتی عرصه «بودن» نمی‌باشد بلکه پهنه «شدن» است که در هر زمان در قالب اشکال نوینی ظهور می‌یابد. به نحوی که می‌توان سوبیه‌هایی از جرایم حکومتی را در مکاتب و نظریه‌های جرم‌شناسی نیز مورد شناسایی قرار داد. دیدگاه رئالیستی عدم‌شناسایی جرایم حکومتی در نظام عدالت جنایی و جرم‌شناسی همچنان به‌عنوان گفتمان غالب است؛ ولی با کاربست روش پدیدارشناسانه و به تبع آن ایجاد تحول در نظام شناختی از پدیدارها و آگاهی ذهنی از وجود جرایم حکومتی از طریق تعلیق پیش‌فرض‌ها و نظریات گذشته می‌توان عدم «نمود» جرایم حکومتی در جرم‌شناسی و نظام عدالت جنایی را با بهره‌مندی از روش پدیدارشناسی در عرصه «بودن» مورد شناسایی و پاسخ‌گذاری قرار داد.

۲-۱- رویکرد پدیدارشناسانه به جرایم حکومتی

بررسی فرایند شناخت جرم حکومتی مستلزم واکاوی باور داشت‌های بنیادین یک نظام شناختی است. نظام شناختی و باور داشت‌های امروزی جرایم حکومتی متأثر از اندیشه‌های جامعه‌شناس و فیلسوف فرانسوی اگوست کنت^{۲۷} است. وی معتقد بود باید برای علوم انسانی نیز حیثیتی مشابه علوم تجربی قائل شد،^{۲۸} به این معنی که علوم انسانی نیز باید از ابزار پژوهش تجربی استفاده نماید. بر این مبنا اگر جرم حکومتی را به مثابه یک پدیدار اجتماعی در علوم انسانی نه در علوم طبیعی تلقی نماییم، آیا با الگوی نظام شناختی وی اساساً جرم حکومتی قابل‌بازشناسی است؟ اگر بر این اساس جرایم حکومتی قابل‌شناسایی نباشند، از طریق کدام نظام شناختی می‌توان این پدیدار اجتماعی را واکاوی کرد و ابعاد پدیدار و ناپدیدار جرم حکومتی را صورت‌بندی نمود؟

جرم حکومتی در الگووارهٔ امروزیین خود از حیث هستی‌شناسی تحت استیلای انگارهٔ «رئالیسم» است، که متعلق به الگوی اثبات‌گرایی است. این نوع از هستی‌شناسی بر علم تجربی اتکای ویژه دارد، بدین معنی که، آن چه علم تجربی به مثابه حقایق خارجی مستقل از ذهن اثبات می‌کند را قابل‌پذیرش می‌داند. این الگوواره به شدت عینی‌گرا و متکی بر مشاهده و تجربه است؛ از همین رو از مواردی که ذهن در کسب شناخت با آن مواجه است غفلت دارد. این دیدگاه معتقد است که در خصوص یک پدیده، فقط یک واقعیت خارجی معین وجود دارد و باید پژوهش‌گر تمامی تلاش خود را با بهره‌گیری از ابزارهای

27. Auguste Conte

۲۸. علیرضا گلشنی و محمدرضا قائدی، «روش تلفیقی برآیند‌نقدروش‌های کمی و کیفی»، مدل‌های روان‌شناختی، ۳، ۹ (۱۳۹۱)، ۴۷.

تجربی برای دستیابی به این واقعیت یگانه به کار بندد.^{۲۹} پیامد این نگرش رئالیستی به جرم حکومتی، یعنی عدم وجودی جرم حکومتی همان چیزی که قرائت جزمی از جرم‌شناسی جریان اصلی^{۳۰} می‌نامیم. جرم حکومتی هر چند درخوانش رئالیستی خود، واقعیت وجودی ندارد و حتی در فرض وجود، تنها، در جنایات احصاء شده در ماده^{۳۱} ۵ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی موجودیت می‌یابد. این‌گونه جرایم هم فقط ناظر بر مهم‌ترین جرائمی است که توسط سران حکومت‌ها ارتکاب یافته و نه به‌عنوان شخص حقوقی و کلیت حکومت، ولی با کاربست روش پدیدارشناسانه و بهره‌گیری از الگواره رئالیسم انتقادی^{۳۲} می‌توانیم هم به موجودیت جرم حکومتی رنگی از واقعیت ببخشیم و هم به این واقعیت می‌رسیم که دیگر جرایم حکومتی فقط يك واقعیت خارجی معین ندارند و می‌توانند در ساحت بین‌الذهانی مخاطبان اجتماعی به صورت‌های مختلفی پدیدار شوند، به نحوی که هم جرائم با خشونت آشکار و هم خشونت‌های ساختاری همچون فقر و نابرابری، سلامت، محیط زیست و... را در بر می‌گیرد.

واقعیت جرایم حکومتی، اساساً وجود «واحد» خارجی ندارد و امری ذهنی تلقی می‌شود که دارای هویت و وجودی متکثر است. براساس این تلقی، جرم حکومتی در گفتمان فعلی خود فاقد یک نظام شناختی است؛ زیرا جرم حکومتی نباید فقط در چهارچوب‌های کمی بازشناسی شود، بلکه بر مشاهده

۴۸. همان، ۲۹.

۳۰. عبارتی است که جرم‌شناسان در برابر جریان موسوم به جرم‌شناسی انتقادی به کار می‌برند، جرم‌شناسی جریان اصلی در واقع از به هم پیوستن دو دوره جرم‌شناسی کلاسیک و اثباتی در سده بیستم به وجود آمده است. این نوع جرم‌شناسی به سه گرایش عمده تقسیم می‌شود: (زیست‌شناسانه، جامعه‌شناسانه، روان‌شناسانه). نک: مهرداد رایجیان اصلی، درآمدی بر جرم‌شناسی (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۷) ۱۲۷.

۳۱. ماده ۵ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی: جرایم داخل در صلاحیت دیوان صلاحیت دیوان منحصر است به مهم‌ترین جرایمی که مایه نگرانی جامعه بین‌المللی است. دیوان به موجب این اساسنامه نسبت به جرایم زیر صلاحیت رسیدگی دارد: جنایت نسل‌زدایی جنایات ضد بشریت جنایات جنگی جنایت تجاوز دیوان زمانی در مورد جنایت تجاوز اعمال صلاحیت خواهد کرد که مطابق مواد ۱۲۱ و ۱۲۳، مقررات مربوط به آن شامل تعریف این جنایت و تعیین شروطی که دیوان به موجب آن درخصوص این جنایت اعمال صلاحیت خواهد کرد، تصویب شده باشد. این مقررات باید هماهنگ با مقررات مربوط در منشور ملل متحد باشد.

۳۲. از نظر این الگواره، واقعیت‌های اجتماعی دارای سطوح چندگانه‌ای هستند که نمی‌توان با دیدگاه‌های نظری و روشی متعارف به مطالعه آنها پرداخت. همچنین دانش انسانی نیز نباید دچار این توهم شود که آنچه می‌دانیم را با آنچه هست، یکی تلقی کند و انباشت معرفتی متعارف را معیاری برای درک جهان پیرامون خود قرار دهد. این الگواره توسط روی باسکار مطرح شده است.

و مصاحبه، روش‌های قوم‌نگاری، تجربه زیسته قربانیان، تحلیل محتوای کیفی، تحلیل مضمون و تحلیل گفتمان مبتنی است؛ بنابراین برای مطالعه واقعیت اجتماعی پدیدار جرم حکومتی و به منظور ایجاد یک نظام شناختی باید آن را درکار بست یک رویکرد پدیدار شناسانه باز اندیشی کرد؛ و با ایجاد تردید در قطعیت باوری و روش‌های عینی‌گرایی جرم‌شناسی، می‌توان فصل جدیدی را برای ایجاد یک نظام شناختی در جرایم حکومتی ترسیم نمود. با این وصف بدیهی است که قوانین برساختی و گفتمان‌های همسو با نظام عدالت کیفری در جرم‌شناسی، راه شناخت جرایم حکومتی نیست، برای شناخت جرم حکومتی و بزه دیده آن باید از تجربه زیسته قربانی و فهم همدلانه^{۳۳} با او به شناخت دست یافت. همچنین برای شناخت و مطالعه جرایم حکومتی می‌بایست سنت رابرت پارک^{۳۴} در سال ۱۹۲۰ احیاء شود و برای تحقیقات، محقق جرم حکومتی مانند محققان دانشگاه شیکاگو باید با بیرون رفتن و کثیف کردن دست‌ها، به تحقیقات واقعی و شناخت جرایم حکومتی بپردازد؛ بنابراین در کنار «نمودهای» حداقلی رفتارهای مجرمانه حکومت که در سازه (برساخت‌های قانونی) تجلی می‌یابند، می‌بایست به پدیده واقعیت رفتارهای آسیب‌رسان حکومت‌ها (ناپدیدارها- بودها) مانند جرایم و آسیب‌هایی که بر افراد جامعه از سوی حکومت‌ها وارد می‌شود ولی هیچگاه جرم‌انگاری نمی‌شوند؛ اما در عین حال وجود دارند و از ناحیه آن درد و رنجی جانکاه مانند (فقر و نابرابری، عدم وجود عدالت آموزشی و بهداشتی و...) بر بی‌قدرتان وارد می‌شود، در کار بست یک روش پدیدار شناسانه توجه نمود.

۳- پدیدار شناسی جرایم حکومتی در جرم‌شناسی انتقادی

در بازنمایی و شناسایی سوبیه‌های جرایم حکومتی در جرم‌شناسی باید به دو جریان متفاوت و در اکثر اوقات متضاد اشاره نمود، نخست؛ جریانی که در قلمرو متعارف جرم‌شناسی شکل گرفت و در بردارنده نظریات سنتی پیشین بوده و جرم را ویژگی ذاتی رفتار می‌دانند (ذات‌گرایان)^{۳۵} که در این نگرش به نقش حکومت و ساختارهای نهادینه شده سازمانی در علت‌شناسی پدیده مجرمانه پرداخته نشده است و به تبع آن نیز نمی‌توان جنبه‌های پدیداری و حتی ناپدیداری جرایم حکومتی را در آن شناسایی نمود و دوم؛ جریان انتقادی که گاهی با الهام از اندیشه‌های مارکسیسم و پست مدرنیسم بنیان نهاده شده است و جرم را به‌عنوان یک مفهوم مسئله‌مند می‌دانند. این جریان، جرم‌شناسی جریان اصلی را به خاطر پذیرش

۳۳. یکی از ابزارهای کیفی شناخت پدیده که توسط ماکس وبر (Max Weber) مورد اشاره قرار گرفته است.

34. Robert Park

۳۵. توماس برنارد و همکاران، جرم‌شناسی نظری ولد، ترجمه و تحقیق علی شجاعی (تهران: انتشارات: دادگستر، ۱۳۹۲)، ۴۷.

بدون تردید تعریف جرم ارائه شده توسط قانون جنایی مورد انتقاد قرار می‌دهد و از دهه ۱۹۸۰ میلادی در حال نمود و پویایی است. به نحوی که پیوسته شاهد طرح جرم‌شناسی‌های نوینی از سوی نظریه‌پردازان این رشته هستیم که همسو با کثرت مد نظر پست مدرنیست‌ها، مفهوم‌سازی شده‌اند.^{۳۶} این نظریات و جرم‌شناسی‌های نوین که بیشتر کیفی بوده، در گذر شتابان زمان، به نحو فزاینده‌ای به افکار، اندیشه‌ها و نوع نگاه فعالان عرصه جرم‌شناسی، پویایی چشمگیری داده‌اند، آنها همچنین باعث تغییر نگاه‌ها، خانه‌تکانی ذهنی و پالایش تفکرات سنتی دیروز نسبت به جرم‌شناسی متحول امروز گردیدند، به نحوی که می‌توان چهار رویکرد انتقادی به جرم‌شناسی را مورد شناسایی قرار داد، نخستین رویکرد انتقادی عمده به جرم‌شناسی را باید در نظرات سوسیالیست‌ها جستجو نمود، دوم؛ مطالعات ادوین ساترلند تحت عنوان جرایم یقه سفیدان است، سوم؛ جرم‌شناسی واکنش اجتماعی و نهایتاً جرم‌شناسی رادیکال است که با الهام از انتقادهای مارکسیستی معتقد به دگرگونی‌های بنیادی در نظام کیفری و جرم‌شناسی است.^{۳۷} رویکرد انتقادی رادیکال به جرم‌شناسی در سال ۱۹۶۶ توسط استادان و جامعه‌شناسان دانشگاه برکلی^{۳۸} در اعتراض به شرایط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه آمریکا و در بستر مبارزات سیاسی - اجتماعی اقلیت‌های قومی، زنان و نیز مخالفان مداخله آمریکا در ویتنام شکل گرفت. جرم‌شناسان رادیکال به نوعی در مقام محاکمه نظام سیاسی حاکم و صاحبان ثروت و قدرت در جامعه سرمایه‌داری از یک سو و نظام کیفری حاکم بر آن از سوی دیگر هستند؛^{۳۹} اما باید اشاره نمود که علیرغم این دگرگویی، جرم‌شناسی همچنان فاقد یک نظریه جامع و یکپارچه در خصوص جرایم حکومتی است که در راستای شناسایی این جرایم، توجه به نظریه‌های ایدئالیستی مهم است. ایدئالیست‌ها معتقدند که معرفت یا شناخت انسان مستقل از تجارب هستی اوست. انسان، پندارها یا تصویرهایی از جهان و پدیده‌ها را از همان آغاز زندگی در ذهن دارد؛ بنابراین نیازی نیست که ما چیزهای اطراف خود را تجربه کنیم تا به شناسایی برسیم، بلکه باید درباره آنها بیندیشیم. در این مکتب، معرفت یا شناخت انسان مستقل از تجربه حسی است. شاید بتوان کاملترین دیدگاه ایدئالیسم‌ها را در نظریه «کانت» به دست آورد. کانت صورت معرفت را امری عقلانی می‌دانست و بدینسان حقیقت جهان، در پشت این صورت‌ها پنهان می‌گردد.

۳۶. مهرداد رایجیان اصلی، درآمدی بر جرم‌شناسی، پیشین، ۱۹۰.

۳۷. علی حسین نجفی ابرند آبادی، «از جرم‌شناسی تا آسیب اجتماعی شناسی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۵۶ (۱۳۹۰)، ۱۰۲۱.

38. Berkeley University.

39. 1022، ۱۰امه.

کانت اگر چه به جهانی بیرون از انسان اعتقاد داشت؛ اما تصویر (پدیدار) این جهان را حاصل صورت‌های القایی آدمی می‌دانست و بدینسان دنیای ادراکی بشر را حاصل خود بنیادی عقلی او می‌پنداشت؛^{۴۰} که از شناسایی جنبه‌های ناپدیدار پدیده‌ها همچون جرایم حکومتی ناتوان است. هرچند نظریات جرم‌شناسی انتقادی به نحو مستقیم و به نحو خاص جرایم حکومتی را مورد واکاوی قرار نداده‌اند ولی می‌توان با بررسی نحله‌های جرم‌شناسی انتقادی، سویه‌هایی از جرایم حکومتی را از میان لایه‌های درهم تنیده آن در یک رویکرد پدیدارشناسانه از طریق «بازگشت به خود پدیده»، تعلیق مفاهیم پیشین و تمرکز بر روی تجربه زیسته افراد و در ساحت پدیدارهای پنداری - ذهنی، شناسایی و بازنمایی نمود.

۳-۱- جرم‌شناسی مارکسیستی

ویلم آدریان بونگر^{۴۱} اولین کسی بود که دیدگاه‌های مارکسیستی را برای مطالعه جرم به کار برد؛ زیرا او به دنبال نشان دادن این است که ساختارهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی حکومت‌های سرمایه‌داری چگونه جرم را ایجاد می‌کنند. بونگر استدلال می‌نماید که حکومت سرمایه‌داری جرم‌زاست؛ زیرا ارزش‌ها و شرایطی را ایجاد می‌نماید که جرم را به وجود می‌آورد.^{۴۲} جرم‌شناسان مارکسیست بیان می‌کنند که برخلاف فرضیات جرم‌شناسان جریان اصلی، جرم محصول نقص بیولوژیکی و فردی در درون فرد نیست، بلکه جرم محصول نقص در ساختار حکومت‌های سرمایه‌داری است که در نهایت گروه‌های به حاشیه رانده شده را نسبت به گروه‌های قدرتمند در برابر جرم‌انگاری آسیب‌پذیرتر می‌کند.^{۴۳} در جرم‌شناسی مارکسیستی برای تحلیل جرایم حکومتی دو دیدگاه وجود دارد: دیدگاه نخست؛ مارکسیسم ابزاری و دیدگاه دوم؛ مارکسیسم ساختاری. هر دو دیدگاه در ایده‌های کلیدی مشترک، در مورد اقتصاد سیاسی جرم، سهیم هستند. مارکسیست‌های ابزاری همچون ریچارد کوئینی^{۴۴} و ویلیام چمبلیس^{۴۵} معتقدند که طبقه حاکم (فراستان) بر حکومت فشار می‌آورند تا رفتار (بی‌قدرتان) را که اقداماتشان نظام اجتماعی سرمایه‌داری را تهدید می‌کند، جرم‌انگاری نماید. همچنین استوارت هنری بر این باور است که طبقه

۴۰. لیلی آزادی بریس و علی خالق خواه، «مروری بر مکتب فلسفی ایدئالیسم و ویژگی‌های مدیریت آموزشی»، مجموعه مقالات کنفرانس ملی آموزش و توسعه منابع انسانی، ۳ (۱۳۹۴)، ۱۷.

41. Willem Adrian Bongers

42. Willem Adriaan Bongers, *Criminality and Economic Conditions*, (Indiana University Press: 1969), 104.

43. Ibid, 105

44. Richard Quinney

45. William Chambliss

حاکم قادر است اطمینان حاصل کند که قانون جنایی و سیستم قضایی به نفع آنها عمل می‌کند و کسانی را که اقداماتشان منافع آنها را به خطر می‌اندازد محکوم می‌کند.^{۴۶} چمبلیس هم بر این نکته اشاره می‌کند که در حکومت‌های سرمایه‌داری، حکومت ابزار طبقه حاکم است. درحالی که مارکسیست‌های ساختاری بر آن هستند که حکومت برای حفظ ساختارهای قدرت است که نظم سرمایه‌داری نابرابر را حفظ می‌کند. وی در مقاله خود با عنوان «به‌سوی اقتصاد سیاسی جرم»، جرم را کشمکش می‌دانست که در حکومت‌های سرمایه‌داری وجود دارد که با شیوه تولید خاص خود منجر به تضاد طبقاتی و جرم می‌شود؛ زیرا حکومت که به نفع مالکان ابزار تولید عمل می‌کند، قوانینی را تصویب خواهد کرد که برای کنترل فرودستان از طریق اعمال قدرت حکومت طراحی شده‌اند.^{۴۷} در این راستا کوئینی استدلال می‌کند که حکومت، کسانی را که فعالیت‌های آنان منافع طبقه حاکم را تهدید می‌کند، مجرم می‌داند. حکومت باید از منافع طبقه حاکم حمایت کند تا سرمایه‌داری بدون وقفه رشد نماید. در واقع کوئینی بر آن است که حکومت به‌عنوان حامی طبقه حاکم سرمایه‌داری، به‌عنوان ابزار عمل می‌کند که می‌تواند برای کنترل طبقات فرودست مورد استفاده قرار گیرد. وی می‌گوید جرم به‌عنوان پاسخی به شرایط خاص حکومت سرمایه‌داری توصیف می‌شود. او جرایم طبقه تابع (مردم فرودست) را محصول نابرابری و استثمار مادی آنها می‌داند.^{۴۸} او همچنین «جرایم سلطه» را به‌عنوان جرایمی که طبقه سرمایه‌دار در راستای حفظ نظم حکومت سرمایه‌داری انجام می‌دهد می‌نامد، نمونه‌هایی از چنین جرایمی مانند جرایم سازمان یافته و جرایم حکومتی هستند. همچنین استوارت هال^{۴۹} به جرم‌شناسی مارکسیستی در بریتانیا توسط مکتب بیرمنگام^{۵۰} اشاره می‌نماید. وی معتقد است حکومت از طریق دستگاه کنترل اجتماعی خود (از پلیس گرفته تا ابزارهای ایدئولوژیک) یک هراس اخلاقی ایجاد می‌نماید، رسانه‌ها نیز در این مورد همسو با حکومت عمل می‌نمایند.^{۵۱} در این دیدگاه حکومت با راهبرد ایجاد هراس اخلاقی باعث نژادی کردن جرم

46. Ibidem

47. William J Chambliss, "Toward a Political Economy of Crime", *Theory and Society*, 2 (1975), 158.

48. Richard Quinney, *Class and Crime: on the practice of criminal justice*, (New York, Longman, 1977) 63.

49. Stuart Hall.

۵۰. یکی از مکتب‌های مهم علوم اجتماعی، «مطالعات فرهنگی بیرمنگام» است که تأثیرات بسزایی بر پژوهش‌های فرهنگی برجای نهاده است. این مکتب در دهه پنجاه میلادی به‌عنوان مکتبی فرهنگی، که تمرکز خود را بر مطالعه فرهنگ عامه و توده‌های مردم گذاشته است، در مرکز مطالعات فرهنگی شهر بیرمنگام انگلستان تأسیس شد. این مکتب بر خلاف مکتب اثبات‌گرایی در شناخت پدیده‌ها بر علوم تجربی متکی نیست و رویکردی انتقادی دارد.

51. Steve Hall and Simon Winlow, "Cultural Criminology and Primitive Accumulation: A Formal Introduction for two Strangers who Should Really Become more Intimate", *Crime, Media, Culture*,

و تبعیض‌های نژادی می‌گردد؛ زیرا جرم را محصول جوانان سیاه‌پوست پایین شهر (شیاطین محلی) می‌داند. از نظر این دسته از جرم‌شناسان، نظام‌های سیاسی و اقتصادی موجود در جوامع سرمایه‌داری، نامشروع تلقی می‌گردند و عدم مشروعیت آنها به این دلیل است که حکومت و طبقه حاکم از حقوق جزا و نظام عدالت کیفری برای تضمین بقای نظام سرمایه‌داری و اعمال فشار بر طبقات پایین جامعه استفاده می‌نماید، دلیل دیگر مجرمانه بودن رفتارهای حکومت در این دیدگاه توزیع نابرابر ثروت در جامعه است.^{۵۲} به عقیده مارکس توزیع نابرابر ثروت، توزیع نابرابر قدرت را به وجود می‌آورد، آنهایی که از ثروت زیادتر برخوردار هستند می‌توانند برای تأمین منافع خود آن را در کنترل خود بگیرند. آنها جرم را زائیده حکومت‌های سرمایه‌داری می‌دانند و می‌گویند تا مادامی که حکومت سرمایه‌داری وجود دارد، توزیع ناعادلانه ثروت وجود دارد و تا زمانی که ثروت ناعادلانه توزیع می‌گردد، فاصله طبقاتی به وجود می‌آید و فاصله طبقاتی، فقر ایجاد می‌نماید؛ به عبارت دیگر تمرکز ثروت در دست یک طبقه خاص، در نهایت به بی‌عدالتی اجتماعی، فقر و در نتیجه بزهکاری منجر می‌شود.^{۵۳} با این وصف با تحلیل دیدگاه جرم‌شناسان مارکسیست و با رویکردی پدیدارشناسانه، می‌توان ساختارهای آسیب‌زای حکومت سرمایه‌داری، اقتصاد سیاسی، نژادی کردن جرم، ایجاد تضاد طبقاتی و نابرابری و استثمار مادی طبقه فرودست در یک ساختار حکومتی آسیب‌زا را به‌عنوان سویه‌های جرایم حکومتی در نظر گرفت. هرچند این اعمال در ساحت پدیدار جرم، بروز و ظهور عینی و خارجی ندارند؛ ولی با روش پدیدارشناسی و در ساحت پدیداری (پنداری- ذهنی) بر اساس الگوهای ارزشی مورد اجماع جامعه مدنی جهانی، منشورهای بین‌المللی حقوق بشری و شهروندی، حقوق نرم و هنجارهای رسمی جهانی و با رویکردی ایدئالیستی قابل‌شناسایی و بازنمایی می‌باشند.

۳-۲- جرم‌شناسی پست مدرن

جرم‌شناسی پست مدرن^{۵۴} در اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی تحت تأثیر اندیشه‌های متفکران و فیلسوفان فرانسوی و آلمانی و جنبش پست مدرنیسم شکل گرفته است.^{۵۵} این جرم‌شناسی علت جرم را در منع

1(2007), 82-90.

۵۲. اسمعیل رحیمی نژاد، جرم‌شناسی انتقادی و سیاست جنایی (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۸)، ۱۵.
۵۳. همان.

54. Post Modern Criminology

55. Hassan Mohammad Nevisi, "Academic Conceptology of Postmodern Criminology", *International Journal of Forensic Sciences*, 23(2022), 346-348.

و قطع‌گفتمان‌های جدید و غیر غالب و نیز نابرابری‌ها و تبعیض‌های اجتماعی و فرهنگی دانسته و تا حدودی همانند جرم‌شناسی واکنش اجتماعی، جرم را محصول نظام عدالت جنایی تلقی می‌نماید، با این استدلال که قانون کیفری، یک زبان برای ایجاد روابط سلطه توسط حکومت‌ها است و گفتمان نظام عدالت جنایی مجرم‌شناسی، یک گفتمان غالب، سلطه‌گر و در عین حال مورد حمایت به‌وسیله حکومت می‌باشد،^{۵۶} از منظر جرم‌شناسان پست مدرن، جرم محصول استفاده از قدرت توسط طبقات حاکم برای محدود کردن رفتار افرادی است که از قدرت کنار گذاشته شده‌اند.^{۵۷} پست مدرنیسم‌ها به کل نگری معتقد بوده و جامعه را متشکل از یک سیستم کلی می‌دانند که تمام انسان‌ها را در برمی‌گیرد و بر آنها تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین هر تصمیم و سیاست‌گذاری حکومتی بر همه شئون و شرایط جامعه انسانی تأثیر می‌گذارد، و حکومت‌ها به خاطر اینکه شرایط ارتکاب جرم را فراهم می‌نمایند، مسئول جرایم ارتكابی در جامعه هستند؛^{۵۸} از این‌رو می‌تواند مؤلفه‌ها و عناصر تشکیل دهنده جرایم حکومتی شکل گیرد، آنها معتقدند نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از سیاست‌گذاری‌های عمومی حکومت عامل اصلی جرم است. جرم‌شناسان پست مدرن بر این باورند که همان‌گونه که حکومت، جرایم علیه گروه حاکم و جرایم سیاسی را مجازات می‌کند، باید با جرایم علیه ملت و جرایم علیه حقوق شهروندی و کرامت انسان‌ها نیز برخورد کند، نظام عدالت جنایی نباید فقط بر جرایم خیابانی و خشونت‌آمیز تمرکز نموده و از توجه به آسیب‌های کلان اجتماعی و پدیده‌هایی چون آلودگی‌های زیست محیطی، جرایم حکومتی و جرایم قدرتمندان غفلت نماید. جرم‌شناسان پست مدرن جرایم را به دو دسته جرایم تقلیل دهنده؛ جرایمی که موجب می‌شود افراد جایگاه و موقعیت خودشان را از دست بدهند مانند سرقت و جرایم سرکوب کننده؛ تقسیم می‌نمایند.^{۵۹} جرایم سرکوب کننده، جرایم علیه رفاه و حقوق اساسی و اولیه انسان‌ها است. جرایم حکومتی از منظر جرم‌شناسان پست مدرن در دسته جرایم سرکوب کننده قرار می‌گیرند؛ زیرا گروه آسیب دیده، محدودیتی را تجربه می‌نمایند و از دستیابی به هدف و موقعیت مطلوب به خاطر تبعیض جنسیتی یا نژاد پرستی و غیره باز می‌ماند. لذا هر شخص، ساختار، یا حکومتی که حقوق اساسی انسان‌ها

56. Ibid,347

57. Kerry Carrington, *Post Modernism and Feminist Criminologies: Fragmenting the Criminological Subject*. In *The New Criminology Revisited* (London: Macmillan, 1998), 184.

۵۸. علی حسین نجفی ابرندآبادی، پیشگیری عادلانه از بزهکاری، علوم جنایی، مجموعه مقالات از تجلیل از استاد محمد آشوری، (انتشارات سمت، ۱۳۸۳)، ۵۵۹.

59. Stuart Henry, and Dragan Milovanovic, "Constitutive Criminology: Origins, Core Concepts, and Evaluation", *Social Justice* 2(2000), 268.

را سلب نماید یا اقلیتی را در فقر و تبعیض نگه دارد. مرتکب جرایم سرکوب کننده شده و دارای مسئولیت کیفری است. آنان بزهکاری در جوامع را ناشی از سیاست‌های ضد حقوق بشری حکومت‌ها می‌دانند؛ بنابراین مسئول واقعی در وقوع جرایم خود حکومت‌ها هستند که مرتکب جرایم سرکوب کننده علیه شهروندان می‌شوند.

۳-۲-۱- هندسه جرایم حکومتی در جرم‌شناسی پست مدرن

جرم‌شناسی فعلی نسبت به جرایم حکومتی موضعی شبیه به هندسه اقلیدسی^{۶۰} دارد که در آن چند گزاره را به عنوان اصل می‌پذیرند و بقیه گزاره‌ها را از آن استخراج می‌نمایند؛ از این رو جرم‌شناسی از این منظر، بُعدی ایستا خواهد داشت که در آن جرم حکومتی قابل بازنمایی نخواهد بود،^{۶۱} در حالی که با دیدگاه‌های پست مدرنیسم می‌توانیم هندسه جرایم حکومتی را فرایندی پویا در نظر بگیریم که دائماً در حال تغییر و دگرگونی است و ایستا نیست و از گزاره‌های ثابتی پیروی نمی‌نماید، حال آنکه در هندسه اقلیدسی جرم‌شناسی فعلی، جرم دارای گزاره‌های ثابت است و نتایج آن نیز قابل پیش‌بینی می‌باشند. جهت‌شناسایی جرم حکومتی روش‌های نامنظمی وجود دارند مانند نظریه آشوب^{۶۲} که ما از این پویایی و غیرخطی بودن می‌توانیم برای توسعه یک مفهوم مبتنی بر انسان‌گرایی و عدالت استفاده نمائیم که در حوزه هستی‌شناختی، هر چند برخی پدیده‌های اجتماعی قابل مشاهده نمی‌باشند؛^{۶۳} اما با این حال بر تعاریف آسیب و خشونت از جمله جرم حکومتی تأثیر می‌گذارند، جرم حکومتی در تئوری آشوب نیز ظهور می‌یابد از جمله می‌توان به اثر پروانه‌ای^{۶۴} آن اشاره نمود که چگونه خشونت‌های ساختاری حکومت‌ها

۶۰. منظور آن است که جرم‌شناسی فعلی حالت ایستا دارد و مانند هندسه اقلیدس همواره بر چند فرض ثابت بنا شده است که نتایج آن هم قابل پیش‌بینی است، در مقابل آن هندسه کوانتومی قرار دارد که بر خلاف هندسه اقلیدسی همواره پویا بوده و نتایج آن غیرقابل پیش‌بینی است.

۶۱. علی حسین نجفی ابرندآبادی و حسین گلدوزیان، «جرم‌شناسی پست مدرن و رویکرد آن به جرم و علت‌شناسی جنایی»، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، ۶، ۲۳ (۱۳۹۷) ۲۸.

۶۲. نظریه آشوب، دانشی میان‌رشته‌ای است که بر اساس آن وقایع به‌ظاهر تصادفی، دارای الگوها و خودسازماندهی هستند. اثر پروانه‌ای، زبربنای نظریه آشوب است، و به این امر می‌پردازد که چگونه تغییرات بسیار کوچک می‌تواند به تغییرات بزرگی در سیستم بیانجامد. استعاره‌ای از این رفتار، پروانه‌ای است که در تگزاس بال می‌زند و طوفانی در چین به‌پا می‌کند. یا برنامه ریزی‌های نامطلوب حکومت‌ها که منجر به فقر و فلاکت طیف گسترده‌ای از افراد جامعه می‌گردد.

63. Christopher Williams and Bruce Arrigo, Theory, justice, and social change: Theoretical Integrations and Critical Applications (New York: Springer, 2005), 194.

۶۴. اثر پروانه‌ای: به این معنی که رخدادهای کوچک و تغییراتی اندک، مانند بال زدن یک پروانه در آمازون، در شرایطی

بر رفاه و سعادت افراد جامعه مؤثر می‌باشد. هرچند در نگاه اول تأثیر تصمیم‌گیری و سیاست‌های حکومت‌ها بر رفاه و سعادت افراد جامعه، مبتنی بر یک نظم قابل پیش‌بینی نمی‌باشد، ولی با توجه به اثر پروانه‌ای این گونه‌کنشگری‌ها، می‌توان این رفتارها را در یک روش پدیدار شناسانه مورد واکاوی و بازنمایی قرار داد.

۳-۲-۲- جرم‌شناسی صلح‌جو

اصطلاح جرم‌شناسی صلح‌جو اولین بار در سال ۱۹۹۱ میلادی توسط هارولد پپینسکی^{۶۵} و ریچارد کوئینی^{۶۶} به کار گرفته شد. جرم‌شناسان صلح‌جو معتقدند که ساختارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ناعادلانه، اقتدارگر و خودمحور عامل اصلی جرم می‌باشد.^{۶۷} نظام عدالت جنایی باید رویکرد دشمن‌مدار و خشونت طلب خود را که خود تولید خشونت می‌نماید را کنار بگذارد و سیاست مبتنی بر مدارا، صلح، جبران و ترمیم را دنبال کند. یکی از جلوه‌های جرایم حکومتی در حوزه جرم‌شناسی صلح‌جو، خشونت قوانین می‌باشد هم از حیث گستره وسیع جرم‌انگاری و هم از حیث حقوق کیفری امنیت مدار و کنترل‌گرا که نهادهای حکومتی از این طریق گفتمان مجرم-دشمن را به‌عنوان گفتمان غالب القاء می‌نمایند؛ زیرا افراد جامعه بواسطه نظام عدالت جنایی و گفتمان‌های غالب حکومتی از حداقل حقوق قانونی در این گونه نظام‌های کیفری بی‌بهره‌اند.^{۶۸} جان فولر^{۶۹} معتقد است دیدگاه ایجاد صلح باید جایگزین دیدگاه جنگ گردد که در حال حاضر توسط حکومت‌ها بر سیاست‌های نظام عدالت جنایی غالب می‌باشد.^{۷۰} هرم صلح فولر شامل شش مرحله می‌باشد که در پیشگیری از جرایم حکومتی مؤثر است. از جمله مراحل سیاست‌گذاری کیفری بدون خشونت حکومت‌ها، می‌توان به الغاء مجازات اعدام، اشاره نمود. بدیهی است خشونت از پیش برنامه‌ریزی شده حکومت‌ها (در نظام کیفری) درست به اندازه خشونت مجرمین، اشتباه می‌باشد، مرحله دیگر هرم صلح فولر این است که سیاست‌های به کار گرفته شده توسط سیستم نظام عدالت جنایی نباید منجر به استفاده از هر وسیله‌ای باشد، مانند رویکرد سیستم

می‌توانند تأثیراتی بسیار گسترده و نتایج وسیع در نتایج مانند توفانی در نگراس، داشته باشند.

65. Harold Pepinski

66. Richard Quinney

۶۷. پاول کلنوسکی، «جرم‌شناسی صلح‌طلبانه: علت شناسی جرم یا فلسفه زندگی؟»، ترجمه و تحقیق مهدی کاظمی جویباری،

مجله حقوقی داور، ۵ (۱۳۹۰)، ۲۱۵.

۶۸. همان، ۲۱۶.

69. John Fuller

70. John Fuller, *Peacemaking Criminology: Past, Present, and Future* (London: Routledge, 2008), 23.

عدالت جنایی در برخورد نامناسب با اقلیت‌ها وحاشیه‌نشینان که حکومت‌ها در توسعهٔ پروفایل مظنونین و اقلیت‌ها نقش دارند. مرحله‌ای دیگر آن است که بر اساس جرم‌شناسی صلح جو برای پیشگیری از جرم حکومتی می‌بایست یک دیدگاه پایدار و قابل پیش‌بینی اتخاذ نمود این امر با استفاده از مفهوم امر مطلق کانت^{۷۱} امکان‌پذیر است که پاسخ به جرم توسط دستگاه‌های حکومتی باید یک فلسفهٔ اساسی از عدم خشونت و عدالت اجتماعی را منعکس نماید و این امر به یک قانون جهانی تبدیل شود.^{۷۲} در حالی که امروزه خشونت حکومتی در توسعهٔ پروفایل جنایی مظنونین و جرم‌انگاری‌های گسترده و اعمال مجازات‌های خشن مشهود است؛ براین اساس بدیهی است هر چند جرم‌انگاری‌های گسترده، خشونت قوانین در نظام عدالت جنایی امنیت مدار، یک پدیدار عینی به‌عنوان جرم حکومتی نیست ولی در کار بست یک روش پدیدارشناسی به‌عنوان یک امر ذهنی و در ساحت تجربه زیستهٔ افراد قابل شناسایی است.

۳-۳- نظریه‌های فمینیستی رادیکال و لیبرال

نظریهٔ فمینیستی رادیکال، جنسیت رادر کانون تحلیل خود از جرم قرار می‌دهد، در واقع، این جرم‌شناسان نه تنها جریان اصلی را متهم می‌کنند، بلکه دیدگاه‌های انتقادی جرم شناختی را به کوری جنسیتی برای نادیده گرفتن زنان در مطالعات و قربانی شدن زنان متهم می‌کنند. همچنین آنها بر این باور هستند که نظم اجتماعی موجود مرد محور است. ویکتوریا کولینز^{۷۳} در کتاب خود به نام جرم حکومتی، زنان و جنسیت معتقد است، قربانی شدن زنان توسط حکومت‌ها و عوامل کنترل اجتماعی به مراتب بیشتر از قربانی شدن مردان است. به‌عنوان نمونه در نوامبر ۲۰۰۶ در روستای کوچکی در عربستان سعودی به دختر ۱۹ ساله‌ای که با یک مرد، تنها بود، افرادی به نحو وحشیانه‌ای تعرض نمودند، این زن جوان که دختر قطیف شناخته می‌شود، به جرم تنها بودن با یک مرد متهم و مجرم شناخته شده و محکوم

۷۱. امر مطلق کانت مفهومی است که به عنوان قاعدهٔ زرین، ریشه در عمق تاریخ فکر بشر دارد. این اصل که بیشترین نقش را در تنظیم روابط اجتماعی ملل مختلف جهان ایفا نموده است و ردپای آن را در تمامی مکاتب الهی و نحله‌های بشری می‌توان یافت، در عبارت کوتاهی توسط کانت به این صورت تقریر و تبیین گردید: «تنها طبق قاعده‌ای عمل کن که در عین حال اراده کنی قانونی عام شود». به نظر کانت الزامات اخلاقی بر معیار عقلانیت استوارند که او این معیار را امر مطلق می‌داند. امر مطلق به این معناست که کاری را انجام بده که می‌خواهی به قاعدهٔ اخلاقی مبدل شود. یا به تعبیر دیگر، چیزی را برای دیگران بخواه که برای خود هم می‌خواهی. از این رو به نظر کانت اخلاقی نبودن به معنای عاقل نبودن است. این قاعده، همزمان زیر بنای مکتب اخلاقی مهمی قرار گرفت که به مکتب وظیفه‌گرایی مشهور است.

72. Ibid, 22

73. Victoria Collins.

به ۹۰ ضربه شلاق شد.^{۷۴} نکته قابل توجه آن است که این حادثه بیان‌کننده رفتار نامطلوب با یک زن توسط ساختارهای قدرت است، حکومت عربستان در عوض آنکه از آن زن در برابر تعرض گروهی مردان محافظت کند، به‌عنوان یک عامل خشونت علیه زنان بازنمایی می‌شود و آن زن را محکوم به ۹۰ ضربه شلاق می‌نماید؛ که در این مورد نگاه جنسیتی مرد محور توسط حکومت مشهود می‌باشد و حکومت دیگر کاری به بزه دیدگی وی توسط مردان ندارد بلکه در این میان آن زن را مقصر بزه دیده‌گی اش می‌داند و ساختارهای قدرت حکومت هم این نگاه را تقویت می‌نماید. همانطور که در بند ۱۲۲ بیانیه و پلتفرم پکن در سال ۱۹۹۵ اشاره شده است،^{۷۵} خشونت حکومت‌ها علیه زنان در قالب نقض آزادی‌های اساسی و حقوق بشر، در تمام جوامع وجود دارد و زنان کم و بیش در معرض انواع سوء استفاده‌های فیزیکی، جنسی و روانی قرار می‌گیرند.^{۷۶} صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۴ اشاره می‌نماید که خشونت علیه زنان فراگیرترین سوء استفاده از حقوق بشر در جهان است که تاکنون شناخته شده است، سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۱۳ گزارش می‌دهد بین ۳۵ تا ۷۰ درصد از زنان، سوء استفاده جنسی و خشونت فیزیکی را تجربه کرده‌اند، به نحوی که بیش از ۴۶ میلیون کودک همسر در جهان وجود دارد و ۵۵ درصد از زنان جهت نیروی کار اجباری قاچاق می‌شوند.^{۷۷} همچنین در این میان سابقه طولانی از قربانی شدن سیستماتیک زنان توسط حکومت‌ها وجود دارد. این خشونت‌ها علیه زنان توسط حکومت‌ها هم در زمان جنگ به‌عنوان تجاوز به عنف به‌عنوان سلاح جنگی و هم در زمان صلح که از حمایت حکومت برخوردار نیستند روی می‌دهد و حتی در برخی موارد زنان توسط حکومت و توسط سیستم عدالت کیفری برای قربانی شدن توسط مردان مورد اذیت و آزار قرار می‌گیرند؛ مانند قضیه دختر قتیف عربستانی.

خشونت‌ها و جرایم حکومتی علیه زنان شکل‌های متعددی دارد، مستقیم و غیرمستقیم، خاص و عمومی، هدفمند و نهادینه، سیستماتیک و پراکنده و همچنین در قالب فعل و ترک فعل روی می‌دهند. این خشونت‌ها چه به صورت کنشگری مستقیم عاملان خشونت علیه زنان باشد و چه به صورت عدم

74. Victoria Canning and Steve tombs, from social harm to zemiology critical Introduction (Melbourne: Routledge, 2021), 78.

75. چهارمین کنفرانس جهانی زنان: اقدام برای برابری، توسعه و صلح نام همایشی بود که توسط سازمان ملل متحد از تاریخ ۴ تا ۱۵ سپتامبر ۱۹۹۵ در شهر پکن و در کشور چین تشکیل شد.

76. Ibid, 78

77. Ibid, 78

حمایت از زنان و دختران در برابر آسیب‌های مرتکب شده توسط مردان باشد. موضوعات مشترکی هستند که همه آنها به طور نامناسبی بر زنان تأثیر می‌گذارند و به طور آشکار توسط حکومت یا در یک ساختار حکومتی که قرار است از قربانیان در برابر این نوع آسیب‌ها محافظت نماید روی می‌دهند. خشونت‌های جنسیتی ارتكابی توسط حکومت‌ها در اشکال مختلف اتفاق می‌افتد نقض حقوق بشر و حقوق بشر بین‌المللی گرفته تا آسیب‌های اجتماعی که با توجه به ماهیت آن، به شکل‌های مختلفی در می‌آیند که شامل خشونت آشکار مانند تجاوز جنسی و اشکال غیرمستقیم آسیب‌های اجتماعی که به دلیل مصونیت حکومت، مشروع تلقی می‌گردند، مانند پیشرفت‌گند تصویب قانونی که خشونت خانگی را در ایالات متحده جرم محسوب می‌نماید.^{۷۸} جرایم و خشونت‌های حکومتی علیه زنان به دو شکل مستقیم و غیرمستقیم روی می‌دهد، در شکل مستقیم بسیار ساده‌تر از شکل‌های غیرمستقیم است؛ زیرا آنها بیشتر به نحو آشکاری روی می‌دهند، از نمونه‌های این نوع خشونت می‌توان به استفاده سیستماتیک حکومت‌ها از خشونت جنسی علیه معترضان زن در قیام بهار عربی مصر در سال ۲۰۱۲ و تعرضات جنسی گسترده‌ای که در طول انتخابات ملی کنیا در سال ۲۰۱۰ روی داد اشاره نمود.^{۷۹} امروزه بیش از هر زمان دیگر زنان به اشکال مختلف در معرض خشونت‌های حکومتی قرار می‌گیرند، به طور عمده زنان به دو شکل تحت خشونت و جرم حکومتی قرار می‌گیرند؛ نخست، نگاه شیء‌وارگی به زنان توسط قدرتمندان مانند قاچاق زنان و فروش آنان (امروزه گاهی حکومت‌ها در بردگی جنسی و فروش زنان و دختران برای کسب درآمدهای سرشار دخالت دارند) و از سوی دیگر با توجه به مفهوم پرولتاریا، طبقه کارگر موظف به فرزندآوری جهت تأمین نیروی انسانی دستگاه سرمایه‌داری بورژوازی است.^{۸۰} در هر حال می‌توان قائل بر آن شد که حکومت‌ها در قربانی شدن مداوم زنان توسط دیگران از طریق ترک فعل حکومت‌ها به لحاظ تقویت نابرابری‌های ساختاری، نهادی و فردی بین زنان و مردان و نادیده انگاری سلامت، کرامت، امنیت و استقلالِ زنانی که قربانی خشونت گردیده‌اند همدست بوده است. از جمله دیدگاه‌های فمینیست‌های لیبرال در خصوص جرایم حکومتی می‌توان به این مطلب اشاره نمود که آنها معتقدند حکومت با تبعیض جنسیتی نسبت به زنان، حضور آنها را در سپهر عمومی جامعه محدود نموده و از چگونگی برخورد دست‌اندرکاران نظام عدالت جنایی و حکومت با زنان مجرم به شدت انتقاد

78.Christopher Mullins, "We are Going to Rape you and Taste Tutsi Women", *journal of criminology*, 6 (2009), 725.

79.Ibid,729.

80.Ibidem.

می‌نمایند.^{۸۱} فمینیست‌های لیبرال بر این باورند که حکومت در این زمینه نسبت به مردان و زنان از ملاکی دوگانه استفاده می‌نماید؛ و دختران متهم به ارتکاب جرایم جنسی نسبت به پسران مجازات‌های شدیدتری دریافت می‌نمایند. این وضعیت نسبت به زنان بزه دیده هم صادق است و دستگاه عدالت جنایی بزه دیدگی زنان را نادیده گرفته یا کم اهمیت جلوه می‌دهد و گناه آن را بر عهده خود بزه دیده قرار می‌دهد.^{۸۲} در خصوص دیدگاه فمینیست‌های رادیکال می‌توان به این مطلب اشاره نمود که آنان معتقدند که هر کجا مناسبات مردسالارانه از جانب زنان مورد تهدید قرار بگیرد به خصوص در حکومت‌های ایدئولوگ، اعمال زنان جرم تلقی می‌شود و حتی در این موقعیت رفتار حکومت و چگونگی برخورد دست اندرکاران نظام عدالت جنایی نیز با زنان نسبت به مردان شدیدتر است.^{۸۳} فمینیست‌های رادیکال بر این باورند که بزه دیدگان تجاوزهای جنسی اغلب در جریان دادرسی دادگاه‌ها محاکمه شده و گناه جرم روی داده به گردن آنها می‌افتد و پلیس نیز به این بزه دیدگان اکثر اوقات به دیده تحقیر می‌نگرد.^{۸۴} همین عامل موجب می‌شود که اینگونه بزه دیدگان، بزه دیدگی خود را گزارش ننمایند و این چرخه خشونت باز هم به دفعات تکرار شود؛ و این نگاه جنسیتی توسط حکومت‌ها تقویت می‌شود.

۳-۴- جرم‌شناسی رئالیسم چپ

واقع‌گرایان چپ، موضع خود را به‌عنوان «چپ» توصیف می‌نمایند، زیرا آنها نیز مانند دیگر جرم‌شناسان در جناح چپ، در توصیف خود از علیت جرم، تحلیلی از عوامل علی ساختاری، از نابرابری طبقاتی تا نابرابری جنسیتی را ذکر می‌نمایند.^{۸۵} پائول راک^{۸۶} معتقد است که رئالیست‌های چپ بر قربانی شدن آسیب‌پذیرترین افراد در جامعه تأکید می‌کنند. برخلاف رئالیست‌های راست، واقع‌گرایان چپ بر این باور هستند که جرایم حکومتی آسیب‌زا هستند و گروه‌های محروم و فقیر جامعه را بیش از همه تحت تأثیر قرار می‌دهد. آنها تأکید می‌نمایند که حکومت‌های سرمایه‌داری، جرم‌زا می‌باشد، آنها علاوه بر پرداختن

۸۱. محمد ناظمی پور، «تأثیر نظریات فمینیستی بر جرم‌شناسی» (پایان نامه کارشناسی ارشد، نراق: دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۹۰)، ۳۵.

۸۲. همان، ۳۶.

۸۳. همان، ۴۶.

۸۴. همان، ۴۹.

85. Paul Rock, *Sociological Theories of Crime* (Oxford: oxford university press, 2002), 48.

86. Paul Rock.

به خود جرم به دلایل اقتصادی و اجتماعی آن هم توجه می‌نمایند.^{۸۷} جوک یانگ به محرومیت نسبی اشاره می‌نماید و آن شرایطی است که بر افرادی تأثیر می‌گذارد که باور دارند از منابع و دارایی‌هایی که دیگران دارند محروم شده‌اند و آنها خود را مستحق آن می‌دانند.^{۸۸} واقع‌گرایان چپ معتقدند حکومت‌های سرمایه‌داری با ایجاد رقابت کاذب، مصرف‌گرایی را بین مردم تشویق می‌نمایند و در واقع افراد ممکن است برای بدست آوردن چیزهای مادی که هیچگاه نیازی هم به آن ندارند، به فعالیت‌های مجرمانه متوسل شوند.^{۸۹} تبلور جرم حکومتی در جرم‌شناسی رئالیست چپ را می‌توان در «محرومیت نسبی»^{۹۰} یافت. وقتی گروه‌هایی از مردم در مقایسه خود با دیگران، گروه دیگر را بالنسبه مرفه تصور می‌کنند، احساسی از محرومیت در بین آن‌ها به وجود خواهد آمد.^{۹۱} در این زمینه هم تد رابرت گر^{۹۲} معتقد است که نارضایتی، علل اساسی واکنش‌های خشونت‌آمیز و گاهی جنایی است که ریشه در محرومیت نسبی دارد که ناشی از عملکرد حکومت است؛ زیرا علت بسیاری از جرایم در انواع محرومیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حقوقی است. بر این اساس و از دیدگاه رئالیست‌های چپ، جرم حکومتی را می‌توان از معادله زیر هم حاصل نمود: محرومیت نسبی برابر است با نارضایتی و نارضایتی بعلاوه فقدان راه‌حل‌های حکومت و سیاست‌های عمومی حکومت برابر است با جرم.^{۹۳} که در این زمینه حکومت‌ها با ایجاد بی‌عدالتی‌ها و نابرابری‌های ساختاری و طبقاتی، وقوع جرم را تسهیل می‌نمایند. با این وصف و از نگاه روش پدیدارشناسانه به جرایم حکومتی، فقر نسبی ایجاد شده توسط سیاست‌های عمومی حکومت باعث بروز رفتارهای جنایی در جامعه می‌شود نه فقر مطلق.

۳-۵- جرم‌شناسی فرهنگی

87. Ibid, 51

88. Jock Young, *Left realist Criminology: Radical in ITS Analysis* (Oxford: Oxford university press, 1997), 63.

۸۹. والتر اس دکسردی، جرم‌شناسی انتقادی معاصر، ترجمه و تحقیق مهرداد رایجیان اصلی و حمیدرضا دانش ناری (تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۹۸)، ۷۶.

90. Relative Deprivation

۹۱. یعقوب اصغری نیازی، «احساس محرومیت نسبی در میان اقوام و تأثیر آن بر خشونت سیاسی»، دو فصلنامه علمی-پژوهشی سیاست نظری، ۲۳ (۱۳۹۷)، ۳۱۵.

92. Ted Robert Gurr

93. Pamela Ugwudike, *An Introduction to Critical Criminology* (Bristol: university of Bristol, 2015), 129.

جرم‌شناسی فرهنگی، شاخه‌ای از جرم‌شناسی انتقادی است که به تعبیر جف فرل^{۹۴} نقش ساختارهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و به ویژه رسانه‌های جمعی در وقوع جرم را مورد مطالعه قرار می‌دهد.^{۹۵} از منظر جرم‌شناسی فرهنگی، جرم حکومتی به دو طریق اعمال می‌گردد: نخست، روش «فرهنگ به مثابه جرم»^{۹۶} است. ابتدا حکومت‌ها از طریق فرایند جنایی‌سازی فرهنگ، به ارتکاب جرایم حکومتی مبادرت می‌نمایند و به تعبیر دیگر حکومت‌ها و کسانی که از قدرت برخوردارند صورت‌های غالب زندگی اجتماعی را تعریف و سازماندهی می‌نمایند و معانی خاصی به آن می‌دهند و برخی از عناصر فرهنگی را جنایی‌سازی می‌نمایند، مثلاً برگزاری کنسرت در برخی از شهرها از سوی حکومت‌ها ساخت‌بندی و لغو می‌شود؛^{۹۷} از این رو فرایند جنایی‌سازی فرهنگ به‌عنوان جرم در واقع بیانگر بازنمایی نظام عدالت کیفری و ساختارهای حکومتی از فرهنگ به مثابه جرم است؛ بنابراین از این نظر فرایند جنایی‌سازی فرهنگ توسط حکومت نه به دلیل قبح ذاتی رفتار به تعبیر (ذات باوران)، بلکه به این دلیل است که از دیدگاه (برساخت‌گرایان)، این فرایند جنایی‌سازی فرهنگ توسط حکومت را، برساخته قدرت، گفتمان، سیاست فرهنگی و رسانه می‌دانند،^{۹۸} دوم؛ موضوع دیگری که در جرم‌شناسی فرهنگی ناظر بر کنشگری حکومت در وقوع یا تسهیل جرم حکومتی است «بازنمایی و برساخت رسانه‌ای جرم» است. حکومت‌ها برای بازنمایی و برساخت جرم در جرم‌شناسی فرهنگی از سه روش استفاده می‌نمایند:^{۹۹} نخست، روش بدنمایی است که تحت تأثیر گفتمان‌های غالب سیاسی و حکومتی شکل می‌گیرد. فرایند بدنمایی یک فرایند مبتنی بر تحریف واقعیت‌ها توسط حکومت‌ها از طریق رسانه‌هاست؛ برای مثال گزارش رسانه‌ها از جرایم زیست محیطی همواره به نفع آلوده‌کنندگان شرکتی و مؤسسات حکومتی تحریف می‌گردد. رسانه‌ها و گفتمان‌های سیاسی و حکومتی فجایع هسته‌ای و آلودگی‌های کلان زیست محیطی، مانند نشست نفت در خلیج مکزیک در آوریل ۲۰۱۰ را به‌عنوان حوادثی معرفی می‌کنند که بخشی جدایی‌ناپذیر از صنایع پرخطر تجاری است.^{۱۰۰} گاهی هم این بازنمایی‌های رسانه‌ای متأثر از گفتمان‌های

94. Jeff Ferrell

95. اسمعیل رحیمی‌نژاد، رویکردهای نوین در جرم‌شناسی انتقادی و سیاست جنایی (تهران: نشر مجد، ۱۳۹۸)، ۱۱۵.
96. Culture as a Crime

97. اسمعیل رحیمی‌نژاد، پیشین، ۱۱۶.

98. همان، ۱۱۷.

99. همان، ۱۱۸.

۱۰۰. آوی بریسمان، نایجل ساوث، جرم‌شناسی فرهنگی سبز راهبردهای جدید در جرم‌شناسی انتقادی، ترجمه اسمعیل

غالب حکومتی به صورت کم‌نمایی، مانند عدم پوشش، فقر گسترده و عدم وجود آزادی‌های مثبت است؛ و زمانی این بازنمایی‌های رسانه‌ای حکومت به نحو بیش‌نمایی است که تحت تأثیر عوام‌گرایی کیفری و با ایجاد هراس اخلاقی و استفاده از عناوینی چون شیاطین محلی (تعبیر استنلی کوهن) و ارازل و اوباش، احساس ناامنی را نسبت به گروهی از افراد جامعه در راستای گفتمان‌های حکومتی ایجاد می‌نمایند و حکومت‌ها از این راهبرد به‌عنوان استفاده ابزاری از حقوق کیفری استفاده می‌نمایند تا حتی بعضاً ناراضیان جامعه مدنی را با برچسب رسانه‌ای ارازل و اوباش بدنام نماید. یا دختران ناقص هنجارهای جنسیت محور مردسالارانه را به‌عنوان شیاطین محلی معرفی می‌نماید.^{۱۰۱} بی تردید نقض آزادی‌های مثبت و تحریف نظام شناختی افراد جامعه در یک رویکرد پدیدارشناسانه به‌عنوان جرایم حکومتی قابل شناسایی خواهند بود.

۳-۶- جرم‌شناسی فوق‌واقع‌گرایی

فوق‌واقع‌گرایی^{۱۰۲} یکی از پارادایم‌های جدید جرم‌شناسی است که در قرن بیست و یک پدیدار شد. عمده‌ترین نظریه‌پردازان جرم‌شناسی فوق‌واقع‌گرایی، استیوهال^{۱۰۳} و سیمون وین لو^{۱۰۴} هستند. جرم‌شناسان فوق‌واقع‌گرا چهارچوب‌های نظری کنونی جرم‌شناسی را برای تبیین تمام آسیب‌های وارد شده بر افراد ناکافی می‌دانند و معتقدند جرم‌شناسی باید از جرم فراتر رود^{۱۰۵} و جنبه‌های ناپدیدار آسیب‌ها و رفتارهای جنایی را در برگیرد. امروزه حکومت‌ها خود تبدیل به یک واسطه در اجرای سیاست‌های سرمایه‌داری نئولیبرال شده‌اند و آنها به سمت یک موقعیت منحصر به فرد تاریخی که در آن رابطه ارباب-بنده هگلی قطع می‌شود حرکت می‌کنند؛^{۱۰۶} زیرا در رابطه ارباب-بنده هگلی، ارباب، یک حقوق حداقلی و درجه‌ای از شناسایی را برای بنده قائل بود و در طول تاریخ، نیاز ارباب به کار بنده، ارباب را وادار می‌کرد که حداقل، حقوقی جزئی را برای بنده به رسمیت بشناسد، در حالی که در حکومت‌های سرمایه‌داری نئولیبرالیسم که در آن اتوماسیون و برون‌سپاری در یک بازار رقابتی جهانی، بسیاری از انواع نیروهای کار را از لحاظ عملکردی اضافه می‌داند، ما شاهد پایان چنین تعهدات اجتماعی-اقتصادی سنتی

رحیمی‌نژاد و مهدی بابایی (تهران: نشر: مجد، ۱۳۹۶)، ۵۵.

۱۰۱. رایجیان اصلی، جرم‌شناسی انتقادی معاصر، پیشین، ۹۶.

102. Ultra-Realism

103. Steve Hall

104. Simon Winlow

105. Steve Hall and Simon winlow, Ultra- Realism (London: publisher Routledge, 2018), 4.

106. Ibid, 6

هستیم.^{۱۰۷} این امر برای فرادستان و حکومت‌ها در هر موقعیتی در ساختار اجتماعی فرصت‌هایی را برای اعمال «آزادی ویژه» فراهم می‌کند. این آزادی ویژه باعث می‌شود به بهای تأمین خواسته‌های مادی و سود بیشتر، آسیب‌های فراوانی به دیگران وارد گردد. حکومت‌های سرمایه‌داری نئولیبرال عملاً قربانیان رفتارهای آسیب‌زا را نادیده می‌گیرند و از این منظر عدم شناسایی آزادی‌های مثبت توسط حکومت‌ها می‌تواند منجر به عدم شناخت نسبت به آسیب‌های وارده بر اشخاص شود که می‌تواند مصداق جرم حکومتی باشد. با این استدلال در جرم‌شناسی فوق‌واقع‌گرایی، جرم حکومتی از دیدگاه اقتصاد سیاسی مورد توجه قرار می‌گیرد که مرکز همه جرایم و آسیب‌های اجتماعی است.^{۱۰۸}

جرم‌شناسان فوق‌واقع‌گرایی معتقدند ما باید از هستی‌شناسی فعلی جرایم دست بکشیم، زیرا آنها توسط حکومت‌ها مورد تأکید قرار می‌گیرند و در این هستی‌شناسی، بخشی از آسیب‌هایی که بر افراد جامعه وارد می‌شود مورد شناسایی قرار نمی‌گیرد.^{۱۰۹} آنها همچنین بر این عقیده هستند که هستی‌شناسی جرم‌شناسی فوق‌واقع‌گرایی متأثر از نظریهٔ ژاک لاکان^{۱۱۰} است که برای پدیده‌ها سه ساحت وجودی قائل است: ۱. امر خیالی ۲. امر نمادین ۳. امر واقع.^{۱۱۱} در جرم‌شناسی فعلی به دلیل اینکه در هستی‌شناسی متکی بر ساحت امر نمادین (بر ساخت قانون توسط حکومت- زبان) است، جرایم حکومتی قابل شناسایی نمی‌باشند؛ و جرایم حکومتی را می‌بایست در ساحت امر واقع مورد شناسایی و بازنمایی قرار داد؛ یعنی آسیب‌هایی که در واقع وجود دارند هرچند در برساخت قانونی امر نمادین قرار نمی‌گیرند. در این زمینه روی باسکار^{۱۱۲} مبدع نظریهٔ رئالیسم انتقادی^{۱۱۳} معتقد است دیدگاه اثبات‌گرایی رویدادهای منظمی که قابل مشاهده هستند آشکار می‌سازد ولی در عین حال ساختارها و قدرتها را بازنمایی نمی‌نماید. وی بر نقش توأمان عاملیت و ساختار در وقوع آسیب‌ها تأکید می‌نماید.^{۱۱۴}

همچنین فوق‌واقع‌گرایان معتقدند که آسیب‌ها به دوشکل بر افراد وارد می‌شود: آسیب‌های مثبت

107. Burke Hopkins, *Contemporary Criminological Theory Crime and Criminal Behavior in the Age of Moral Uneertainty* (New York: published by Routledge, 2021), 422.

108. Mark A. Wood, "What is Realist about Ultra-Realist Criminology?: A Critical Appraisal of the Perspective", *Journal of Theoretical & Philosophical Criminology*, 2(2019), 14.

109. Steve Hall and Simon Winlow, *Revitalizing Criminological Theory Toward a New Ultra-Realism*, (London: Routledge, 2015), 138.

110. Jacques Lacan

111. Ibid, 141

112. Roy Bhaskar

۱۱۳ . نک: صفحه ۷، پانویس شماره ۳۲.

114. Ibid, 144

و آسیب‌های منفی. شکل منفی آسیب‌ها از طریق ایجاد طبقات اجتماعی متمایز ثروتمند و فقیرپدید می‌آیند و آسیب‌های مثبت ناظر بر «آزادی ویژه» است که جنبه تاریک فردگرایی لیبرال و ضد اخلاق اجتماعی است که شامل «حس استحقاق» برای افرادی است که درصدد آسیب رساندن به دیگران به منظور افزایش منافع خودخواهانه خود هستند. آنها همچنین بر این امر تأکید می‌نمایند که هیچ تصویر جدیدی با موضع کنونی (دیدگاه رئالیستی جرم‌شناسی) از یک جهان بهتر همراه با تغییر سیستم‌های اقتصادی-اجتماعی جهان سرمایه داری وجود ندارد.^{۱۱۵}

۴- پدیدار شناسی جرایم حکومتی در «نظریه‌های» جرم‌شناسی

بی‌تردید استفاده از نظریه‌های جرم‌شناسی که تنها یکی از جنبه‌های سطح فردی، یا ساختاری را در تبیین جرم‌شناسی جرایم حکومتی ارائه می‌دهند، منجر به چشم‌پوشی از پیچیدگی‌های دیگر جرایم حکومتی خواهند شد؛ از این رو ادغام نظریه‌های جرم‌شناسی (هم فرد محور و هم ساختارگرا)، مناسب‌ترین شیوه برای درک جرایم حکومتی است. به عقیده گریک باراک^{۱۱۶} کاربست نظریه‌های تلفیقی «کلان - خرد» به هر دو جنبه عاملیت (فرد) و ساختار در وقوع جرایم حکومتی و تعامل بین این دو تمرکز دارند.^{۱۱۷}

نظریه‌های یکپارچه جرم‌شناسی در تحلیل جرایم حکومتی می‌تواند استنباط‌های یک سطحی یا چند سطحی و همچنین نقدهای تک رشته‌ای یا میان رشته‌ای را ترکیب نماید و منتج به یک رویکرد چند سطحی میان رشته‌ای گردد. متأسفانه رویکرد غالب در تبیین نظریه‌های جرم‌شناختی جرایم حکومتی همانگونه که جک داگلاس^{۱۱۸} بیان نمود «سادگی‌گرایی» است. ساده بینی خود خواسته اندیشمندان مدرن و اصرار آن‌ها بر دیدن همه چیز به گونه‌ای که توسط تعداد کمی از متغیرهای خاص ایجاد می‌شود، از ویژگی‌های تبیین نظریه‌های جرم‌شناختی جرایم حکومتی است. در حالی که یک چهارچوب نظری باید تنوع مسائل کلان، خرد و کلیت سیستمی که در آن همه این موارد تولید و باز تولید می‌شوند را به رسمیت بشناسد. صرف نظر از اینکه راهبرد ما در نظریه‌های جرم‌شناسی جرایم حکومتی می‌بایست یک رویکرد چند سطحی میان رشته‌ای باشد، نکته اساسی دیگر آن است که این رویکرد یکپارچه و تلفیقی در کاربست نظریه‌های جرم‌شناسی در تبیین جرایم حکومتی می‌بایست در یک پس زمینه و سیستم بزرگتری مانند سیاست‌های نئولیبرالیسم جهانی درک شود، وگرنه به تعبیر وندر

115. Ibidm,144

116. Gregg Barak

117. Gregg Barak, Integrating Criminologies (Boston: Allyn and Bacon, 1997), 236.

118. Jack Douglas

ویلت^{۱۱۹} همچون شناورهای کوچک در سیستم‌های بزرگتر محدود خواهیم شد؛^{۱۲۰} بنابراین همان‌گونه که جرایم حکومتی داخلی را می‌توان در یک پس زمینه ایدئولوژیک در نظر بگیریم، بررسی و تبیین جرایم حکومتی در نظریه‌های جرم‌شناسی بدون در نظر گرفتن آن در یک سیستم بزرگتر همچون دیدگاه‌های نئولیبرالیستی وافی مقصود نخواهد بود. با توجه به موارد پیش گفته می‌توان قائل بر این شد که در سطح تحلیل جرایم حکومتی در نظریه‌های جرم‌شناختی، سطح خاصی از تجزیه و تحلیل کافی نیست و یک نظریه جرم‌شناختی صرفاً سطح تعاملی (فردی) نمی‌تواند تمام ابعاد تحلیل در جرایم حکومتی را در برگیرد؛ از این رو با تلفیق نظریه‌های مختلف جرم‌شناختی در سطوح مختلف تحلیل و اتخاذ یک رویکرد یکپارچه برای نظریه‌پردازی جرایم حکومتی می‌توانیم به یک رهیافت جامع در تحلیل جرایم حکومتی نائل گردیم؛ بنابراین نظریه‌های جرم‌شناختی جرایم حکومتی را نمی‌توان به‌عنوان یک فرایند خطی اتم وار در نظر گرفت بلکه باید تعامل سطوح مختلف (فردی، ساختاری) را در یک روابط دیالکتیک در نظر گرفت. با این وصف به منظور بازنمایی سوبه‌های جرایم حکومتی در نظریه‌های جرم‌شناسی، اتخاذ یک رویکرد تلفیقی از نظریه‌های جرم‌شناسی در یک کار بست پدیدارشناسانه باهدف شناسایی جنبه‌های ناپدیدار جرایم حکومتی ضروری است.

۴-۱- نظریه بی‌هنجاری^{۱۲۱}

امیل دورکیم^{۱۲۲} از جمله نظریه پردازان قرن نوزدهم است که به تبیین انحراف از دیدگاه جامعه‌شناختی پرداخت.^{۱۲۳} همچنین او را می‌توان پایه‌گذار این تئوری شناخت که رفتارهای جنایی با ساخت اجتماعی به هم پیوسته است. وی وقوع آنومی را ناشی از ضعف نقش هنجارهای اجتماعی می‌داند.^{۱۲۴} به عبارت دیگر جرم را با نبود کنترل‌های اجتماعی هم بسته می‌دید.^{۱۲۵} دورکیم بر این نظر است که ناهنجاری‌ها یا ضعف نقش هنجارها می‌تواند ارتکاب جرم را به همراه داشته باشد، به این ترتیب در تحلیل جرم‌شناختی جرایم حکومتی بر مبنای مفهوم، آنومی گفته می‌شود. حکومتی که قادر به اداره و کنترل امور خود به

119. Vander Willet

120. Ibid,238

121. Anomie

122. Emil Durkheim

۱۲۳. هدایت الله ستوده، آسیب‌شناسی اجتماعی؛ جامعه‌شناسی انحرافات (تهران: انتشارات: آوای نور، ۱۳۸۹)، ۱۲۸.

۱۲۴. ریموندگسن، مقدمه‌ای بر جرم‌شناسی، ترجمه و تحقیق مهدی کی‌نیا (تهران: نشر: مترجم، ۱۳۷۰)، ۱۳۵.

۱۲۵. جرج ولد و توماس برنارد، پیشین، ۱۰۵.

طور مناسب و با کیفیت نیست، یک شکاف در کنترل ساختارمند به وجود می‌آورد که به طور همزمان انگیزه و فرصت بروز فعالیت مجرمانه را فراهم می‌آورد.^{۱۲۶} جرایم حکومتی از منظر نظریه انومی از دو طریق روی می‌دهند: نخست؛ از طریق ترک فعل حکومت است که ضعف نقش هنجارهای اجتماعی را تسهیل می‌نماید. از جمله مثال‌های این انومی و نابهنجاری اجتماعی، می‌توان به انقلاب مشروطه و فردی به نام عسگر گاریچی اشاره نمود. حکومت وقت آنقدر ضعیف و ناتوان در کنترل اوضاع بوده است که در انقلاب مشروطه یکی از خواسته‌های اصلی مردم در کنار تأسیس عدالت خانه، برکناری عسگر گاریچی (کنترات چی ترابری جاده تهران - قم) بوده است! بنابراین ترک فعل حکومت در ایجاد هنجارهای اجتماعی و عدم نظارت بر کارکرد صحیح بخش‌های خدماتی، در نتیجه منجر به بی‌هنجاری شده و حکومت ناتوان از کنترل اوضاع بوده که در این مثال مشهود است. دوم؛ انومی و بی‌هنجاری ناشی از کنشگری‌های حکومت‌ها، به‌عنوان مثال: سیاست‌گذاری‌های عمومی حکومت‌ها در حوزه اقتصاد و پیروی از سیاست‌های نئولیبرالیسم منجر به بی‌هنجاری اجتماعی گسترده‌ای شده است و در میان توده‌های مختلف مردم به دلیل اجرای سیاست‌های نئولیبرال یک مسابقه ثروت اندوزی جهت انباشت سرمایه ایجاد شده که آثار دهشتناک این تکاثر و ثروت اندوزی، موجب انومی و بی‌هنجاری اجتماعی در جوامع می‌گردد، به نحوی که تمام بنیان‌های اخلاقی و هنجاری را تهدید نموده است. یکی از مصادیق بارز بی‌هنجاری ناشی از برنامه‌ریزی‌های نادرست حکومت‌ها در اصلاحات اقتصادی و پیروی از رویکرد دولت حداقلی است که بخش‌های وسیعی از نهادهای خدماتی عمومی به بخش خصوصی واگذار گردیده که باعث آشفته‌گی و بی‌نظمی‌های گسترده‌ای برای دریافت خدمات ضروری توسط اقشار فرودست شده است به نحوی که همه دستگاه‌های خدمات رسان غالباً پاسخگو نیستند. داون راس^{۱۲۷} با بهره‌گیری از نظریه خودکشی دورکیم، مفهوم انومی اقتصادی مزمن را بستر ساز جرایم حکومتی می‌داند؛ زیرا افراد در سایه بی‌هنجاری ناشی از عمل حکومت نیز اقدام به خودکشی ناشی از نابهنجاری می‌نمایند.^{۱۲۸} مالا اینکه در یک رویکرد پدیدارشناسی می‌توان جرایم حکومتی را در این نظریه در ساحت ناپدیدار بی‌هنجاری و ضعف نقش هنجارهای اجتماعی که موجب آسیب‌های گسترده‌ای بر

126. Dawn Rothe, "Towards a Criminology of International Criminal Law: an Integrated Theory of International Criminal Violation", *international Journal of comparative and applied criminal justice*, 33 (2009), 107.

127. Dawn Rothe

128. Ibid, 109

افراد جامعه می‌شود را شناسایی نمود.

۴-۲- نظریه تکنیک‌های خنثی‌سازی

گرشام سایکس^{۱۲۹} و دیوید ماتزا^{۱۳۰} مدلی را برای تکنیک‌های خنثی‌سازی معرفی کردند که بعداً توسط ماتزا گسترش یافت، براساس این نظریه، حکومت‌های دارای رفتارهای مجرمانه، رفتارهای بزهکارانه را ارج نمی‌گذارند. حتی این رفتارها را غیر اخلاقی می‌دانند؛ اما آن‌ها این رفتارها را در مجموعه گسترده‌ای از شرایط، بی‌اثر می‌نمایند. آنها با استفاده از فنون خنثی‌سازی ارزش‌های اجتماعی را خنثی می‌سازند، این فنون زمانی که حکومت‌ها و عاملان آن‌ها می‌خواهند برخلاف ارزش‌ها و هنجارهایی که درونی شده‌اند رفتار نمایند به منظور غلبه بر ناهماهنگی شناختاری ضروری هستند.^{۱۳۱} به این معنی که آنها می‌خواهند با احترام به ارزش‌های اجتماعی، تصویر خوبی از خودشان ارائه نمایند و زمانی که رفتاری برخلاف ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی انجام می‌دهند، برای کاستن از احساس گناه و سرزنش، به عقلانی جلوه دادن و توجیه رفتار خودشان متوسل می‌شوند. بر این اساس با توسل به فنون خنثی‌سازی به توجیه رفتار خود به منظور کاستن از گناه و سرزنش می‌پردازند. تکنیک خنثی‌سازی فرد را از کمند قیود اخلاقی و اجتماعی آزاد می‌کنند و رانش او را به سوی بزهکاری ممکن می‌سازند؛ از این رو ارتکاب جرم را برای او مشروع جلوه می‌نماید و به مجرم اجازه می‌دهد که به عمل خود همان اعتباری را بدهد که فرد درستکار به عمل خود می‌دهد. ماتزا پنج گونه عمده از تکنیک‌های خنثی‌سازی را مورد توجه قرار می‌دهد که عبارتند از:^{۱۳۲} انکار مسئولیت، انکار صدمه، انکار قربانی، محکوم کردن محکوم‌کنندگان، توسل به علایق بالاتر که می‌تواند در جرایم علیه بشریت توسط حکومت‌ها هم کاربرد داشته باشد. به‌عنوان مثال ارنست کالتن برونر،^{۱۳۳} یکی از افسران نازی که در دادگاه نورنبرگ محکوم به اعدام شد، زمانی که قبل از اجرای حکم اعدام به وی گفتند اگر مطلبی دارد بگوید گفت: «من با قلبی پر از علاقه به ملت و وطنم خدمت کرده‌ام. من آنچه را که انجام داده‌ام وظایفی بوده که طبق قوانین کشورم انجام

129. Gresham Sykes

130. David Matza.

131. Stefan Harrendorf, "How can Criminology Contribute to an Explanation of International Crimes", *Journal of Inter National Justice* 2(2014), 248.

۱۳۲. فرانکلین ویلیامز و مریلین مک شین، پیشین، ۲۹۲.

۱۳۳. به آلمانی (Ernst Kalten brunner) زاده ۴ اکتبر ۱۹۰۳ - مرگ ۱۶ اکتبر ۱۹۴۶، یک سیاستمدار اتریشی و از ۳۰ ژانویه

۱۹۴۳ تا ۱۲ مه ۱۹۴۵ رئیس اداره اصلی امنیت رایش بود. وی در دادگاه نورنبرگ به مرگ محکوم شد.

داده‌ام»؛^{۱۳۴} و یا برخی از حکومت‌های جنایتکار معتقدند، آمریکا که خود عامل کشتار هزاران انسان بی‌گناه در جریان بمباران اتمی هیروشیما و ناکازاکی است، نمی‌تواند اقدامات آن‌ها را محکوم نماید. امروزه حکومت‌ها سطح پوشش خدمات رفاهی مردم به خصوص اقشار فرودست را کاهش می‌دهند و در راستای مشروعیت بخشیدن به اقدامات خود به مفاهیمی چون الزامات دولت حداقلی،^{۱۳۵} واقعی کردن قیمت‌ها و ضرورت توسعه بر عدالت متوسل می‌شوند؛ که با نگاه پدیدارشناسی این کنشگری‌های حکومت می‌توان در قالب آسیب یا جرم حکومتی بازشناسی گردد.

۴-۳- نظریه‌های یادگیری

نظریه‌های یادگیری فرضیات خاصی از طبیعت انسان و رابطه آن‌ها با محیط اجتماعی که در آن وجود دارند را به اشتراک می‌گذارند. این نظریه بر این امر مبتنی است که افراد شکل می‌گیرند و می‌توانند توسط محیط‌ها و یا شرایط خاص تغییر شکل یابند. فرایند یادگیری، رفتار مجرمانه را ایجاد می‌کند، بدین ترتیب، برطبق این نظریه‌ها، فرایند یادگیری و محتوای متعاقب آن چیزی است که یاد گرفته می‌شود. ادوین ساترلند^{۱۳۶} بیان می‌نماید: «هر فردی را می‌توان برای اتخاذ و پیروی از الگوی رفتار مجرمانه آموزش داد»؛ بنابراین افراد از طریق فرایندهای اجتماعی شدن، یاد می‌گیرند که چگونه محیط خود، نگرش‌های مطلوب یا نامطلوب و رفتارهای خاص خود را تعریف نمایند.^{۱۳۷} ساترلند در نظریه معاشرت ترجیحی معتقد بود که رفتار مجرمانه در ارتباط با اشخاص دیگر در یک فرایند ارتباط، آموخته می‌شود و این یادگیری رفتار مجرمانه، هم شگردهای ارتکاب جرم که گاهی اوقات بسیار پیچیده و گاهی هم بسیار ساده هستند را در برمی‌گیرد؛ و شخص بدین جهت بزه‌کار می‌شود که تعابیر مطلوب از نقض قانون بر تعابیر نامطلوب از نقض آن قانون غلبه می‌نماید.^{۱۳۸} بدین ترتیب نظریه ساترلند دو عنصر اصلی دارد: محتوای آنچه آموخته می‌شود که عبارت است از شگردهای ویژه‌ای برای ارتکاب جرم یعنی انگیزه‌های متناسب و کلی‌تر از آن یعنی تعابیر (تعاریف) موافق نقض قانون و دیگری فرایندی است که یادگیری مستلزم معاشرت با اشخاص دیگر است. ساترلند استدلال می‌نماید: «معنای اعمال مجرمانه به طور

۱۳۴. ریموند کارتیبه، اسرار دادگاه نورنبرگ، ترجمه و تحقیق نجفقلی پسیان (تهران: انتشارات: یادگار، ۱۳۶۳)، ۲۸۹.
135. Monarchism

۱۳۶. علی حسین نجفی ابرندآبادی، «جامعه‌شناسی جنایی (تقریرات)»، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۱۳۹۱.

137. Edwin Sutherland, White collar crime (New York: Dryden Press, 1949), 272.

138. Ibid, 273

عمده از معنایایی سرچشمه می‌گیرد که دیگرانی که افراد در گروه‌های شخصی با آن‌ها در ارتباطند به آن اعمال می‌دهند».^{۱۳۹} در خصوص جرایم علیه بشریت باید گفت از آنجا که در بیشتر اوقات این جرایم در قالب سازمان‌ها و گروه‌های مجرمانه ارتکاب می‌یابند، این گروه‌ها، معنایی را از رفتار مجرمانه به افراد القا می‌نمایند که مجرمیت و نقض قوانین را تسهیل می‌نماید، به علاوه تعاملات هر روزه، فرصت کافی برای یادگیری شگردهای جرم را فراهم می‌نماید. به‌عنوان نمونه در تبیین جرایم ارتكابی یکی از سران حزب بعث عراق، علی حسن المجید که به ارتکاب جرایم علیه بشریت در دادگاه عالی جنایی عراق محاکمه و محکوم شد. می‌توان گفت وی عضو حزب بعث بود و از آنجا تلاش نموده الگوهای رفتاری مجرمانه را بیاموزد و نهادینه نماید. به همین دلیل مشاهده می‌شود که نوع جرم‌هایی که وی در کردستان عراق مرتکب شده است با شیوه جرایم حزب بعث، شباهت بسیاری داشت و این شباهت در شیوه ارتکاب جرم، حاصل معاشرت‌ها بوده است؛^{۱۴۰} از این رو بر پایه‌ی روش پدیدارشناسانه از دیدگاه این نظریه رفتارهای جرم‌زا/آسیب‌زای حکومت‌ها آموختنی است و در یک فرایند قابل انتقال به دیگران هستند. هرچند این امر ممکن است در ساحت پدیدار عینی رخ ندهد.

۴-۴- نظریه عادی سازی انحراف

دایان وگان^{۱۴۱} شیوه‌های انحرافی در فرهنگ سازمانی را با عنوان «عادی سازی» شناسایی نمود.^{۱۴۲} عادی سازی انحراف زمانی روی می‌دهد که بازیگران اقدامات انحرافی خود را به‌عنوان رفتاری عادی تعریف می‌نمایند؛ زیرا آن‌ها با هنجارها و استانداردهای سازمانی که در آن عمل می‌نمایند مطابقت دارند؛ بنابراین در برخی از محیط‌های اجتماعی، انحراف، عملی عادی و قابل قبول می‌شود. همچنین تعاریف آنچه منحرف است و آنچه هنجاری است در آن محیط دوباره تعریف شده‌اند. وگان معتقد است، انحراف سازمانی یک محصول فرعی معمول از ویژگی‌های خود سیستم است؛ زیرا هنگامی که یک عمل سازمانی انحرافی، عملی عادی شد، تبدیل به یک فعالیت روزمره می‌شود که انتظار می‌رود مورد استفاده قرار گیرد. انحراف در سازمان در فرهنگ و ساختار آن جای می‌گیرد و در آن ایدئولوژی‌های

139. Sutherland, op. cit., 273

۱۴۰. حیدر الشیخ، «رویکرد جرم‌شناختی به محکومان دادگاه عالی جنایی ویژه سران حزب بعث» (پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۴)، ۱۰۹.

141. Diane Vaughan.

142. Diane Vaughan, The challenger launch Decision: Risky technology, culture and deviance at NASA (Chicago: university of Chicago press, 2016), 132.

جدید برای توجیه انحراف توسعه می‌بایند و از طریق اجتماعی کردن، خود را به صورت عادی بازتولید می‌کنند. از نمونه‌های عادی سازی انحراف توسط حکومت‌ها می‌توان به نشت نفت از سکوی دیپ واتر هاریزون^{۱۴۳} شرکت بی پی در خلیج مکزیک در سال ۲۰۱۰ اشاره نمود که تأثیرات مخرب زیادی را به محیط زیست منطقه وارد نمود، انفجار این سکوی نفتی موجب شد تا مواد سمی زیادی وارد آبهای خلیج مکزیک شود.^{۱۴۴} در این خصوص هم دخالت عاملان جنایی در عادی سازی انحراف برجسته است، ارتباط نادرست و غیر منطقی بین قوانین وضع شده از سوی سرویس مدیریت منابع معدنی آمریکا و مالکان و پیمانکاران سکوی نفتی دیپ واتر هاریزون عامل اصلی این فاجعه بزرگ بوده است. عدم نظارت درست بر اجرای قوانین توسط حکومت هم تأثیر زیادی در این فاجعه داشت، هماهنگی ناکافی و مسئولیت‌پذیری ضعیف شرکت‌های بی پی،^{۱۴۵} ترانس اوشن^{۱۴۶} و هالیبرتون^{۱۴۷} نیز در تشدید تأثیرات منفی این فاجعه مؤثر بوده است.^{۱۴۸} در این حادثه مسئولیت ترک فعل حکومت ایالات متحده در نظارت درست بر اجرای قوانین و همکاری با شرکت‌ها در یک رویکرد پدیدارشناسانه قابل شناسایی است.

۴-۵- نظریه جرم حکومتی داون روث

نظریه جرم حکومتی داون روث^{۱۴۹} مشتمل بر سه مولفه است که می‌تواند جرم حکومتی را به دنبال داشته باشد: ۱. یک حکومت به خاطر فشار اقتصادی، اهداف سیاسی یا ناهنجاری، بر انگیزه می‌شود. ۲. یک موقعیت در جایی که دولت، اطلاعات، تبلیغات و نیروهای مسلح را هدایت می‌کند. ۳. فشارهایی همچون رسانه‌ها، افکار عمومی و فشار سیاسی بی اثر باشد. در نگاه ویلیام چمبلیس، عامل اصلی جرم، افراد نیستند، بلکه عامل اصلی کنشگری‌های جرم‌زا، حکومت و منافع سیاسی و اقتصادی است که قانون و نظام عدالت کیفری در خدمت آن‌ها هستند. بر این اساس، اکثر محققین جرم حکومتی معتقدند که

143. Deep Water Horizon.

144. Elizabeth Bradshaw, "Deep water, Deep Ties, Deep Trouble: A state – Corporate Environmental Crime Analysis of the 2010 Gulf of Mexico Oil Spill" (PHD Diss, University Michigan, 2012).

145. British Petroleum

146. Trans Ocean

147. Halliburton

۱۴۸. یک سکوی حفاری شناور بود که در بیستم آوریل سال ۲۰۱۰ در خلیج مکزیک پس از اتمام عملیات حفاری و در حین انجام تست‌های نهایی با یک فوران غیرقابل کنترل دچار حادثه گشته و به دنبال آن منفجر شد. این حادثه بزرگترین حادثه نفتی فراساحل آمریکا تا بدین روز می‌باشد که اثرات منفی و مخرب زیادی از جمله زیست‌محیطی در پی داشت. که در این میان چهار میلیون و نهصد هزار بشکه نفت به دریا نشت کرد.

149. Dawn Rothe

حکومت باید به‌عنوان یک عامل اصلی مجرمانه مطرح شود؛ زیرا وقوع بسیاری از جرایم به‌کلی خارج از بافت حکومت غیرقابل‌تصور است و برخی از جرایم نتیجه سیاست‌های صریح حکومت است. به‌عنوان نمونه ویلیام اسچاباس^{۱۵۰} در این زمینه می‌نویسد: «محاکم بدوی و تجدید نظر دادگاه بین‌المللی کیفری برای یوگسلاوی سابق (ICTU) به این نتیجه رسیدند که کشتار جمعی مردان بوسنی در سربرنیتسا بخشی از یک اقدام برنامه‌ریزی شده توسط یک نهاد حکومتی یا شبه حکومتی بود»^{۱۵۱} وی در تحلیل جرم‌شناسانه نسل‌زدایی در سودان شواهدی ارائه می‌دهد که حکومت سودان به طور مستقیم اقدام به حمایت از قتل‌های خشونت‌آمیز و تجاوز به عنف نموده است.

۴-۶- نظریه اقدام جمعی جان هاگان

این نظریه بر مبنای مطالعه فجایع ارتكابی در دارفور سودان است. جان هاگان^{۱۵۲} و ریموند - ریچموند^{۱۵۳} بر روی ساختاری تمرکز می‌کنند که در آن یک وضعیت در سطح کلان با یک فرایند علی در سطح خرد توضیح داده می‌شود. آنها استدلال می‌کنند که در سطح کلان، فجایع ارتكابی در دارفور سودان، ناشی از دو رویداد همزمان است. رقابت بین اعراب و آفریقایی‌های سیاه پوست بر سر زمین و منابع از یک طرف و ایدئولوژی راهبردی حکومت سودان در حمایت از اعراب با تکیه بر برتری اعراب مسلمان بر مسلمانان آفریقایی از طرف دیگر. از نظر هاگان و ریموند - ریچموند اقدام جمعی، حلقه ارتباطی عوامل خرد به کلان را تشکیل می‌دهد.^{۱۵۴} به این معنا که یک فرایند سطح کلان وجود دارد که افراد را زمانی که یک هدف مشترک وجود دارد برای انجام اقدام، دوره جمع می‌نماید. این امر در نتیجه تأثیر اجتماعی در قالب توانایی افراد معین در آماده نمودن دیگران برای پذیرش اهداف مشترک تقویت می‌شود. بر این اساس، این نظریه پردازان از تأثیر اجتماعی به‌عنوان یک سازکار پیوند دهنده استفاده نمودند؛ و در این خصوص بیان نمودند که چگونه اقدامات افرادی معین به دیگران القاء می‌نماید که در یک اقدام جمعی به یکدیگر ملحق شوند. در این مورد خاص، آنها از مفهوم تأثیر اجتماعی بهره می‌گیرند تا نقش اساسی حکومت را در بروز فجایع توضیح دهند. رهبران شبه نظامی در بسیج گروه‌ها به خصوص در ترویج یک ساختار نژاد پرستانه اقدام جمعی به منظور توجیه کشتارها، تجاوز و دیگر فجایع مؤثر است. موسی هلال

150. William Schabas

151. William Schabas, "State policy as an element of international crimes", *Journal of criminal law & criminology*, 3 (2008), 962.

152. John Hagan.

153. Rymond Richmond.

154. John Hagan, "Darfur and the crime of genocide", Cambridge university press (2008), 125.

رهبر شبه نظامیان در دارفور می‌گوید: «دعوت حکومت به اقدام مسلحانه توسط رهبران قبایل پاسخ داده می‌شود و به اجرا در می‌آید. هر حکومتی می‌آید و به ما متوسل می‌شود.»^{۱۵۵}

با توجه به نظریات مختلف اشاره شده در جرم‌شناسی جهت بازنمایی سوبه‌های جرایم حکومتی در یک نظریه یکپارچه مراتب به شرح جدول ذیل ترسیم می‌گردد:

نتیجه‌گیری

انگاره جرم، محصول فرایندهای گزینشی حکومت‌ها بیشتر جهت حفظ و بازتولید قدرت حکومتی است. با این وصف جرم‌شناسی کمتر به جرایم مرتبط با قدرت سیاسی و اقتصادی یعنی سیاست‌ها و تصمیم‌های اقلیت حاکم پرداخته است. در رویکرد فعلی جرم‌شناسی اکثر جرایم و آسیب‌های ناشی از کنشگری‌های حکومت قابل بازشناسی نیست؛ زیرا اساساً پدیده‌های جنایی و آسیب‌های ناشی از رفتار حکومت‌ها تحت تأثیر دیدگاه اثبات‌گرایی جرم‌شناسی، (نظریه‌های فرد محور جرم‌شناسی) قابل مشاهده و کمیت‌گرا نیستند؛ از این رو در این جستار، این فرضیه اثبات می‌گردد که هرچند بر اساس گفتمان‌های غالب، سوبه‌های این‌گونه کنشگری‌های مجرمانه حکومت‌ها را طبق معمول می‌بایست در نظریه‌های ساختار محور مورد واکاوی قرار داد؛ ولی در این نوشتار این فرضیه حاصل می‌گردد که می‌بایست با اتخاذ رویکرد تلفیقی نظریات جرم‌شناسی (عاملیت محور و ساختار محور) همانند (دیدگاه آنتونی گیدنز^{۱۵۶} و مارگارت آرچر)^{۱۵۷، ۱۵۸} به شناسایی و بازنمایی این جرایم پرداخت... از سوی دیگر کنشگری‌های جرم‌زا/آسیب‌زای حکومت‌ها قربانیان گسترده‌ای را ایجاد می‌نمایند که نمی‌توان نسبت به آن بی‌تفاوت بود؛ از این رو ضرورت وجودی رهیافتی که فراتر از ساخت پدیدار جرم بتواند سیمای جامعی از رفتارهای جنایی حکومت‌ها و فرادستان را باز نمایی نماید بیش از پیش تداعی می‌گردد، تحقق این مهم تا حد زیادی مبتنی بر ماهیت جرم است که چنانچه ماهیت جرم را مبتنی بر سوبه‌های برساختی آن و بر مبنای ملاحظات و منافع طبقه برتر (حکومت) بدانیم از این دیدگاه پاره‌ای از جرایم، از جمله جرایم حکومتی نظر به اینکه فاقد «وصف نمودی» هستند قابل بازشناسی نخواهند بود و افسانه‌بی‌کیفری حکومت‌ها تداوم خواهد داشت؛ اما اگر ملهم از مبانی و اصول فلسفی و اخلاقی، جرایم حکومتی را در یک کاربست روش پدیدارشناسانه

155. Ibid, 126

156. Anthony Giddens

157. Margaret Archer.

۱۵۸. آنتونی گیدنز و مارگارت آرچر به نقش توأمان و مشترک عاملیت و ساختار در ساخت‌های اجتماعی تأکید می‌نمایند.

تحلیل نماییم، جرایم حکومتی در این مکاتب و نظریات جرم‌شناسی از منظر «وصف پنداری» قابل بازشناسی خواهند بود و از این رهگذر پرده از سیمای هزاران نقش جرایم حکومتی برداشته خواهد شد. در ادامه نوشتار این فرضیه هم ثابت می‌گردد که در شناخت پدیده جرم حکومتی، هرچند کنشگری‌های مجرمانه حکومت‌ها در جرم‌شناسی و نظریات آن جلوت و پدیداری عینی ندارند؛ ولیکن می‌توان این گونه رفتارها را بی واسطه و در قالب «پدیداری ذهنی» مورد شناسایی قرارداد. در این راستا برای مطالعه واقعیت اجتماعی پدیدار جرم حکومتی و به منظور ایجاد یک نظام شناختی باید با ایجاد تردید در قطعیت باوری و روش‌های عینی‌گرایی جرم‌شناسی، فصل جدیدی را برای ایجاد یک نظام شناختی در جرایم حکومتی ترسیم نمود. با این وصف، در کنار «نموده‌های» حداقلی رفتارهای مجرمانه حکومت که در سازه (برساخت‌های قانونی) تجلی می‌یابند؛ می‌بایست به پدیده واقعیت رفتارهای آسیب‌رسان حکومت‌ها (ناپدیدارها- بوده‌ها) مانند جرایم و آسیب‌هایی که بر افراد جامعه از سوی حکومت‌ها وارد می‌شود ولی هیچگاه جرم‌انگاری نمی‌شوند؛ اما در عین حال وجود دارند و از ناحیه آن درد ورنجی جانکاه مانند (فقر و نابرابری، عدم وجود عدالت آموزشی و بهداشتی و...) بر بی‌قدرت‌ان وارد می‌شود، در کار بست یک روش پدیدارشناسانه توجه نمود. بدین منظور لازم است رویکرد اثباتی در شناسایی رفتارهای آسیب‌زای حکومت را کنار گذاشت؛ زیرا این رویکرد اصول جمعی اخلاقی و خیر عمومی را در نظر نمی‌گیرد. همچنین می‌بایست فرا روایت‌های ساحت پدیداری جرم را که از بالا به پایین دیکته می‌شد و جرایم حکومتی در آن جای ندارند را طرد نمود و رفتارهای آسیب‌زای حکومت را در یک عرصه کنش و از پایین به بالا و به تعبیر ماکس وبر در یک فهم همدلانه «تفهم» مورد شناسایی قرار داد.

پیشنهادهات

۱. در مطالعات رشته‌های علوم انسانی به خصوص جرایم حکومتی لازم است که پدیده‌های جنایی از منظر «روش پدیدارشناسانه» مورد واکاوی قرار گیرند تا هم سیمای «پدیدار» و هم سیمای «ناپدیدار» جرایم حکومتی مورد شناسایی قرار گیرند. در این راستا اتخاذ یک روش رئالیسم انتقادی در واکاوی پدیدارهای عینی و ذهنی جرایم حکومتی باعث تحول نظام شناختی ما از جرایم حکومتی خواهد شد؛ زیرا رئالیست‌های انتقادی با الهام از اندیشه روی باسکار باور دارند که حوادث غیرقابل مشاهده‌ای وجود دارند (مانند جرایم حکومتی) که حوادث قابل مشاهده، مانند فقر و نابرابری و... باعث می‌شوند. این واقعیات (جرایم حکومتی) وجود دارند و مستقل از پیکره جرم قابل شناسایی است؛ بنابراین تحول در نظام شناختی جرایم حکومتی پیشنهاد می‌گردد و در این تحول نظام شناختی هم می‌بایست به برساخت

جرم توجه داشت و هم با کمک فهم همدلانه با آسیب دیده رفتار حکومت به دگردیسی در این نظام اقدام نمود.

۲. هرچند گفتمان غالب مکاتب و نظریه‌های جرم‌شناسی، دیدگاه فردگرایانه و حاکمیت جریان اصلی جرم‌شناسی است؛ ولی می‌بایست در یک رویکرد تلفیقی (فردی - ساختاری) مانند رهیافت آنتونی گیدنز به نقش توأمان (عاملیت و ساختار) در وقوع جرایم از جمله جرایم حکومتی توجه گردد. استفاده از نظریه‌های جرم‌شناسی که تنها یکی از سطوح مانند سطح فردی را در تبیین جرم‌شناسی جرایم حکومتی ارائه می‌دهند، منجر به چشم پوشی از پیچیدگی‌های دیگر جرایم حکومتی هستند؛ از این رو ادغام نظریه‌های جرم‌شناسی در سطوح مختلف (بین‌المللی، کلان، سازمانی و فردی) مناسب‌ترین شیوه برای درک جرایم حکومتی است؛ زیرا نظریه‌های یکپارچه به هر دو مورد عاملیت و ساختار و به نوعی تعامل بین این دو تمرکز دارند. نظریه‌های یکپارچه جرم‌شناسی در تحلیل جرایم حکومتی می‌تواند استنباط‌های یک سطحی یا چند سطحی را ترکیب نمایند و منتج به یک رویکرد چند سطحی میان رشته‌ای گردد؛ زیرا تأکید بر وجود متغیرهای محدود در وقوع جرایم حکومتی از ویژگی‌های نظریه‌های معاصر جرم‌شناختی جرایم حکومتی است. در حالی که یک چهارچوب نظری باید تنوع سطوح فردی، ساختاری و... را باید در نظر بگیرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اصغری نیازی، یعقوب. «احساس محرومیت نسبی در میان اقوام و تأثیر آن بر خشونت سیاسی». دو فصلنامه علمی پژوهشی سیاست نظری، ۲۳ (۱۳۹۷).
- باباخانی، عرفان. «جرایم زیست محیطی سازمان یافته با تأکید بر حقوق فرانسه». مجله کارآگاه، ۴۹ (۱۳۹۸)، ۵۲-۲۸.
- برنارد، توماس، الکساندر جروولد و جفری اسنیپس. جرم‌شناسی نظری ولد. ترجمه علی شجاعی. تهران: انتشارات: دادگستر، ۱۳۹۲.
- پروری، پیمان. «خوانشی نو از روش پدیدارشناسی؛ بنیان‌های فلسفی، رویکردها و چهارچوب، اجرای تحقیق پدیدارشناسی». مجله مطالعات جامعه‌شناسی. ۱۲، ۴۴ (۱۳۹۸). doi: ۳۰۴۹۵/۱۰.JSS/۲۰۱۹/۶۶۹۵۸۷. مجله مطالعات جامعه‌شناسی.
- دکسردی، والتر اس. د. جرم‌شناسی انتقادی معاصر. ترجمه و تحقیق مهرداد رایجیان اصلی و حمیدرضا دانش ناری. تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۹۸.
- رایجیان اصلی، مهرداد. درآمدی بر جرم‌شناسی. تهران: انتشارات: سمت، ۱۳۹۷.
- رحیمی‌نژاد، اسمعیل. رویکردهای نوین در جرم‌شناسی انتقادی و سیاست جنایی. تهران: نشر مجد، ۱۳۹۸.
- رشیدیان، عبدالکریم. هوسرل در متن آثارش. تهران: انتشارات: نی، ۱۳۸۴.
- روسو، ژان ژاک. قرارداد اجتماعی. ترجمه و تحقیق مرتضی کلانتریان. تهران: نشر: آگه، ۱۳۹۷.
- ستوده، هدایت‌الله. آسیب‌شناسی اجتماعی؛ جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: انتشارات آوای نور، ۱۳۸۹.
- شیخ، حیدر. «رویکرد جرم‌شناختی به محکومان دادگاه عالی جنایی ویژه سران حزب بعث». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۴.
- غلامی دون، حسین. درآمدی بر آسیب اجتماعی شناسی (زمیولوژی). چاپ اول، تهران: انتشارات: پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا، ۱۳۹۹.
- کارتیه، ریموند. اسرار دادگاه نورنبرگ. ترجمه و تحقیق نجفقلی پسیان. تهران: انتشارات یادگار، ۱۳۶۳.
- کرمی قهی، محمدتقی و علیزاده، حامد. «پدیدارشناسی هرمنوتیکی در پژوهش کیفی». مجله روش‌شناسی علوم انسانی، ۲۸، ۱۱۲ (۱۴۰۱). doi: ۳۰۴۷۱/۱۰.MSSH/۲۰۲۲/۷۹۹۱/۲۲۵۱. مجله روش‌شناسی علوم انسانی.
- کزنوسکی، پاول. «جرم‌شناسی صلح طلبانه: علت شناسی جرم یا فلسفه زندگی؟». ترجمه و تحقیق مهدی کاظمی جویباری. مجله حقوقی داور، ۵ (۱۳۹۰).
- گسن، ریموند. مقدمه‌ای بر جرم‌شناسی. ترجمه و تحقیق مهدی کی‌نیا. تهران: نشر مترجم، ۱۳۷۰.
- گلشنی، علیرضا و قائدی، محمدرضا. «روش تلفیقی برابند نقد روش‌های کمی و کیفی». مدل‌های روان‌شناختی ۳۰۹ (۱۳۹۱). doi: ۳۰۴۷۱/۱۰.MSSH/۲۰۲۲/۷۹۹۱/۲۲۵۱/۱۳۹۱/۳/۹/۴/۸. مجله مدل‌های روان‌شناختی.
- بریسمان، آوی و نایجل ساوث. جرم‌شناسی فرهنگی سبز راهبردهای جدید در جرم‌شناسی انتقادی. ترجمه و تحقیق اسمعیل رحیمی‌نژاد مهدی بابایی. چاپ اول، تهران: نشر: مجد، ۱۳۹۶.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «جامعه‌شناسی جنایی (تقریرات)». گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۱۳۹۱.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. پیشگیری عادلانه از بزهکاری. علوم جنایی (مجموعه مقالات از تجلیل از استاد محمد آشوری). تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۳.
- وایت، تانیا و بریسمن، اوی. تأملی بر جرم‌شناسی انتقادی بر رویکردی بر جرم‌شناسی سبز. ترجمه و تحقیق علیرضا درویش. تهران: نشر مهرکلام، ۱۳۹۹.

- وایت، راب. جرم‌شناسی تغییر اقلیم. ترجمه یزدان صیقل و امیر ایرانی. تهران: نشر جنگل، ۱۳۹۹.
- ویلیامز، فرانکلین و مریلین مک شین. نظریه‌های جرم‌شناسی. ترجمه و تحقیق حمیدرضا ملک محمدی. تهران: انتشارات: میزان، ۱۳۹۵.

(ب) منابع خارجی

- Barak, Gregg. Integrating criminologies. Boston: Allyn and Bacon, 1997.
- Bonger, William. Criminology and Economic Condition, Bloomington. Indiana university press, 1969.
- Bradshaw, Elizabeth. "Deep water, Deep Ties, Deep Trouble: A state- Corporate Environmental crime analysis of the 2010 gulf of Mexico oil spill". PHD diss., University Michigan, 2012.
- Canning, Victoria and Steve Tombs. from Social Harm to Zemiology Critical Introduction. Melbourne: Routledge, 2021.
- Carrington, Kerry. Post Modernism and Feminist Criminologies: Fragmenting the Criminological subject. In the New Criminology Revisited. London: Macmillan, 1998.
- Chambliss, William and Raymond Michalowski. State Crime in the Global Age. New York: Publishing Willan, 2010.
- Fuller, John. Peacemaking Criminology: Past, Present, and Future. London: Routledge, 2008.
- Hagan, John. Darfur and the Crime of Genocide. Cambridge University press, 2008.
- Hall, Steve and Simon winlow. "Cultural Criminology and Primitive Accumulation: A Formal Introduction for two Strangers who should Really Bcome more Intimate". *Crime, Media, Culture*, 1 (2007).
- Hall, Steve and Simon winlow. Ultra- Realism. London: Publisher Routledge, 2018.
- Harrendorf, Stefan. "How can Criminology Contribute to an Explanation of International Crimes". *Journal of Inter National Justice*, 2 (2014).
- Henry, Stuart and Dragan Milovanovic. "Constitutive Criminology: Origins, Core Concepts, and Evaluation". *Social justice*, 2 (2000).
- Hopkins, Burke. Contemporary Criminological Theory Crime and Criminal Behavior in the Age of Moral Uneertainty. New York: Published by Routledge, 2021.
- Michael Jerome and Mortimer Jerome Adler, Crime, Law and Social Science, K. Paul, Trench, Trubner & Company Limited (the University of Michigan, 2006).
- Mullins, Christopher. "We are Going to Rape you and Taste Tutsi Women." *Journal of Criminology*, 6 (2009).
- Nevisi, Hassan Mohammad. "Academic Conceptology of Postmodern Criminology". *International Journal of Forensic Sciences*, 23(2022).doi: 10.23880/ijfsc-16000213.

- Quinney, Richard. *Class and Crime: on the Practice of Criminal Justice*. New York: Longman, 1977.
- Rock, Paul. *Sociological Theories of Crime*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Ross, Jeffrey I. *Controlling State Crime*. New York: Routledge, 2017. doi: 10.4324/9781315080376
- Rothe, Dawn. "Toward a Criminology of International Criminal Law: An Integrated Theory of International Criminal Violations". *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 33 (2009). doi:10.1080/01924036.2009.9678798
- Schabas, William. "State Policy as an Element of International Crimes". *Journal of Criminal Law & Criminology*, 3 (2008).
- Sutherland, Edwin. *White Collar Crime*. New York: Dryden Press, 1949.
- Ugwudike, Pamela. *An Introduction to Critical Criminology*. Bristol: University of Bristol, 2015.
- Vaughan, Diane. *The Challenger Launch Decision: Risky Technology, Culture and deviance at NASA*. Chicago: University of Chicago Press, 2016.
- Williams, Christopher and Bruce Arrigo. *Theory, justice, and Social Change: Theoretical integrations and Critical Applications*. New York: Springer, 2005.
- wood, Mark A. "what is realist about ultra- realist Criminology? Acritical Appraisal of the perspective". *Jurnal of the Critical Philosophical Criminology*. 2 (2019), 14-32.
- Young, Jock. *left Realist Criminology: Radical in ITS Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 1997.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی